

XRİSTİANLIQ MÜASİR DÜNYADA

Ön söz

Müstəmləkəçiliyin (kolonializmin) “sarvanları”

Həzrət İsa ^(əleyhissəlam) – “şəriət sahibi” bir peyğəmbər olaraq, insanların, xüsusilə də həddini aşmış yəhudilərin hidayəti ilə vəzi-fələndirildiyi gündən etibarən, Allahın saf dinini onlara təqdim etdi.

Həvarilər – İsanın ^(əleyhissəlam) xalis və fədakar dostları pərvanə kimi onun ətrafına toplanmış, şəhərdən-şəhərə səfər edərək, insanları yeganə Allaha itaətə, zülm və fəsaddan çəkinməyə çağırırdılar.

İncili – yaxşılıqlar və məhəbbətə dəvət edən ilahi vəhy və kəlamlar toplusunu – onların ixtiyarında qoydu. Sonda isə o dövrün yəhudiləri o həzrətin ^(əleyhissəlam) başına olmazın oyunlarını gətirdilər.

Müsəlmanların, hətta xristianların etiqadına görə İsa Məsih ^(əleyhissəlam) ərsə yüksəlmiş, onun dini isə tədricən dəyişikliklərə uğramışdır. Onun xalis tövhid dini üç üqnuma, “üçlü tanrı”ya döndü. Keşişlər ömrünün sonunadək bütün fəsad və günahları ilə yanaşı subay həyat sürməyə məcbur oldu, nalayiq bidətlər nəticəsində tərki-dünya kişi və qadınlar monastırlara çəkilərək, bəşər cəmiyyətindən ayrı düşdülər və Allahın heç vaxt buyurmadığı ibadətlərlə məşğul oldular. Təhriflər nəticəsində xristianlığın orijinal, şəffaf və məntiqli siması məntiqdən kənar, insaf və mərhəmətdən uzaq bir obraz aldı.

Papalar öz ruhani və xalqa xidmət vəzifələrini unudub, böyük qüdrət sahibi olan krallara çevrildilər. Onların şahlıq sarayları insanlara tarixin əfsanəvi krallarını xatırladırdı.

Bu vəziyyət beləcə davam etdi. Son əsrlərdə isə xristianlıq kolonializmin xidmətinə keçdi. Qərb müstəmləkəçilərinin hər hansı bir yerə gözü düşürdüsə, həmin diyara özlərindən öncə xristian keşiş və missionerləri yollayır, bu dinin təhrifə uğramış

təlimatları ilə xalqı aldadır, bununla da, onları müstəmləkəçilər qarşısında tabeçiliyə hazırlayırdılar.

Aşağıda qeyd olunan məqamlara diqqət edin:

1. Afrika ölkələri müstəmləkəçilərin (kolonialistlərin) nüfuz mərkəzi və xristianlığın ən çox təbliğat apardığı ərazilərdir.

2. Kilsə liderləri mütəmadi olaraq, müstəmləkəçi ölkələri, o dövlətlər də kilsə liderlərini qarşılıqlı himayə edir.

3. Əksər dünya əhalisi tərəfindən nifrətlə qarşılanan qəsbkar İsrail rejimi kilsə liderləri tərəfindən heç vaxt ciddi məzəmmət edilməmişdir, o ki qala, ittiham və pisləmək olsun.

4. İnqilabdan öncə İranda xristianlıq elə də təbliğ olunmurdu, çünki ədalətsiz quruluş müstəmləkəçi dövlətlərə xidmət, yaxud ən azından onların mənafeyinə uyğun hərəkət edirdi. İslam inqilabından sonra müstəmləkəçilərin mənafeləri təhlükəyə düşdükdə isə – xüsusilə bu dövəmdə – missioner təbliğatları güclənməyə başladı; yüzlərlə və ya minlərlə ailə kilsəsi yaratdılar ki, dini dinlə toqquşdursunlar və müstəmləkəçi güclərin təməllərinin qarşısını almaqda olan İslam inqilabının təməlini sarsıtsınlar. Bu güclü təbliğat dalğası doğrudan da, qəribədir!

Oyanış və tam müstəqilliyə doğru canlanma müşahidə olunan İslam ölkələrində xristian missionerləri daha artıq fəaliyyət göstərərək, müstəmləkəçiləri öz məqsədlərinə çatmaqda və inqilabları ələ almaqda yardım edirlər. Bütün bunlar səbəb oldu ki, müsəlman bacı və qardaşların daha ayıq olması və gözlərinin açılması istiqamətində yığcam, aydın, məntiqli və faktlara əsaslanan, eyni zamanda hər bir təhqirdən uzaq olan bu kitabı müasir xristianlığın həqiqi simasını tanıtdırmaq məqsədilə, hər birinizin ixtiyarına qoyur ki, hər kəs onların missiyalarının məqsəd və təhlükəsindən xəbərdar olub, onların zahiri insansevərlik simasına əsla aldanmasınlar. Siz əzizləri ayrı-ayrılıqda bu kitabın dəqiq müəllifinə dəvət edirəm.

Vəssəlamu ələykum və rəhmətullahi və bərəkətuhi!

Nasir Məkarim Şirazi, İyun ayı, 2011-ci il

DÜNYANIN BÖYÜK DİNLƏRİ

Müasir dünyada bir çox dinlər mövcud olsa da, onlar arasında yalnız bir neçəsinin çoxsaylı ardıcılı var ki, bu da onların etiqad prinsipləri və təlimlərinin müzakirəsinə əsas verir.

Qeyd edilən dinlər, əslində iki qrupa bölünür:

1. Vəhydən qaynaqlanan və peyğəmbərlər vasitəsilə yayılan səmavi dinlər; İslam və xristianlıq kimi.

2. Vəhyə bağlı olmayan – təbliğatçıları peyğəmbərlik və vəhy iddiasında olmayan bəşəri rəşadətçi dinlər; buddizm kimi. Bu dinin banisi (Budda) peyğəmbərlik iddiasında belə olmamış, özünü bəşər dərəcələrini dindirməyə gələn bir islahatçı kimi təqdim etmişdir. (İzahı öz yerində gələcəkdir).

Hər halda, dünyanın mövcud dinləri arasında, ardıcılları beş yüz milyonlu keçən böyük dinlər ünvanında aşağıdakı beş dinə bu tərtiblə işarə etmək olar:

1. İslam;
2. Xristianlıq;
3. Hinduizm;
4. Konfutsiçilik;
5. Buddizm.

İudaizmin (yəhudilik dini) ardıcıllarının çox az olmasına baxmayaraq, onu digər böyük dinlərlə bağlayan spesifik tarixi köklərə malik olduğundan dolayı, digər tərəfdən bu gün Fələstin torpağını qəsb etməklə, İslam ölkələri arasında baza yaratdığı üçün, bu dinin mütaliəsi zərurətini ortaya qoyur.

Lakin ilk növbədə müasir xristianlığı araşdırmaq lazımdır. Bunun da, bir neçə səbəbi var:

Birincisi, bu dinin ardıcılları digər dinlərin ardıcılları ilə müqayisədə çoxdur.

İkincisi, onun yayılma zonası, necə deyirlər, müasir və mədəni Avropa və Amerika ölkələridir.

Üçüncüsü, onun kolonialist dövlətlərdən asılı və anti-İslam hərəkətləri ilə bağlılığı olmasıdır.

Dördüncüsü, hətta İslam ölkələrində belə təchiz olunmuş təbliğat mexanizmlərinə malik olması baxımından hərtərəfli mütləsi və tədqiqatı məqsədə uyğundur.

XRİSTİANLIQ

İşarə:

Müasir xristianlıqda diqqəti cəlb edən ilk məsələ onun üç məşhur kilsəyə: katolik¹, protestant² və ortodoksa³ bölünməsidir.

1. Katolik məzhəbi – kilsəsi

Xristianlar arasında katoliklər əksəriyyəti təşkil edir. Onların adları kilsə, sinaqoq, kilsənin qurucusu mənalarını verən “katolik” sözündən götürülmüşdür. Katoliklər Roma Papası və Roma kilsəsinə tabedirlər.

Katoliklər dini təlimləri yalnız Papa və kilsə sistemindən öyrənirlər və bu mövzuda başqalarını səlahiyyətli bilmirlər. Onlar cənnət satışına, əfvnaməyə, keşişlər vasitəsilə günahın bağışlanmasına və müqəddəslərin şəfaətinə etiqadlıdırlar. Onlar Müqəddəs Ruh eyni halda Ata və Oğuldan bilirlər. Bundan əlavə, rahiblik və keşişlərin icbari subaylığına – ömür boyu evlənməsinə etiqadlıdırlar.

2. Ortodoks kilsəsi⁴

Xristianlıq uzun əsrlər Roma Papası və Katolik kilsəsinin rəhbərliyi altında olsa da, get-gedə şərq Romanın xristian ruhaniləri (hazırkı Türkiyə və Balkan yarımadası) tərəfindən müxali-

¹ Catholic

² Protestant

³ Orthodoxy

⁴ “Ortodoks”, lüğətdə düzgün və mötədil etiqada sahib olan mənasındadır.

fətlər başladı və bir sıra dini məsələlər ətrafında söz-söhbətlər onlarla Roma Katolik kilsəsi arasında münaqişələrə yol açdı. Əlbəttə, şərq və qərbi Roma arasında siyasi qarşıdurma və ziddiyyətlər bu ixtilafın yaranmasında çox böyük rol oynayırdı. Əslində şərq Roma öz siyasi müstəqilliyini kamilləşdirmək üçün, dini müstəqillik ardınca idi. Şərqi kilsə mərkəzi keşişlərin məcburi subaylığına və evlənməməsinə qarşı idi, əlavə olaraq Müqəddəs Ruhun “Ata”dan yarandığına inanırdı. Roma kilsəsi və ona bağlı mərkəzlərin təsdiq etdiyi “papaların səhv və büdrəmələrdən sığortalanması” məsələsini rədd edirdi. Həmçinin, dini mərasimləri yerli və məhəllə dilində təşkil etməkdə bir nöqsan görmürdü. Bundan başqa müqəddəslərin şəfaət və vasitəçiliyini qəbul etmir, əksinə bəşərin nicatını öz əməllərindən asılı bilirdi.

Şərqi Roma kilsəsinin qərbi Roma kilsəsindən tam ayrılması, elə bir vaxtda planlaşdırıldı ki, Papa IV Leo şərq Roma paytaxtı Konstantinopolun¹ Mişel Sero Ladis adlı keşişini dindən çıxarmış saydı və kardinallar da onun dindən çıxarmaqla bağlı fərmanını San Sofi mehrabında camaatın tamaşasına qoydular.

Nəhayət, XI əsrdə iki kilsə tamamilə bir-birindən ayrıldı və Ortodoks kilsəsi müstəqillik qazanaraq, özünəməxsus ruhani təşkilatını yaratdı.

3. Protestant kilsəsi

Orta əsrlərdə² kilsə qəribə zülm və qəsbkarlığa yoluxmuşdu, papaların mütləq qüdrəti və kilsə idarəedənlərin nadanlığı ucbatından vəziyyət acınacaqlı hal almışdı. Bir çox insanlar mövcud durumdan cana gəlsə də, “Papa”nın qüdrətli sistemə

¹ İndiki İstanbul şəhəri

² Müasir tarixçilər 500-ci ildən 1500-ci ilədək olan dövrü Orta əsrlər adlandırırlar və onu Avropanın yoxsulluq, intizamsızlıq, cəhalət və xurafat dövrü, həmçinin antik və müasir sivilizasiyalar arasındakı bir uçurum kimi qiymətləndirirlər.

və xurafatlarına qarşı qiyam etmək əzmində deyildilər. Künc-bucaqda bu bərədə danışılmasına rəğmən, müxalif yöndə ciddi addımlar atılmırdı. Kilsənin sərt rəftarı, gücdən sui-istifadəsi, hər növ elmi və islahedici hərəkatlara təzyiq göstərilməsi, xurafatların himayə və müdafiəsi maarifçi xristianlar arasında dini islahat və inqilab toxumunu səpmişdi. Nəhayət, XV əsrin sonlarında nisbətən savadlı keşiş Erasmus kilsənin islahatları və xristianlığın xilasını xüsusunda yazılar yaydı və düşüncələri buna hazırladı. Nəhayət, XVI əsrin əvvəllərində keşişlərdən biri Martin Lüter¹ Papa quruluşuna qarşı qiyam etdi. İlk öncə kilsənin indulgensiya (günahların bağışlanması haqqında kilsənin hər şəxsə verdiyi qəbz) proqramına etirazdan başladı və birinci dəfə üçün Lüter indulgensiya satışına dair etirazlarını "Doxsan beş tezis" adı altında hazırlayaraq Vittenberq kilsəsinin divarlarından asdı.

Başlanğıcda Roma kilsəsi izahat üçün onu çağırırsa da, o qəbul etməyib müxalifətçiliyini davam etdirmişdi. Nəticədə Papa X Leo, Lüteri rəsmən dindən çıxarmışdı.

Martin Lüter cəmiyyətin gözü qarşısında Papanın dindən çıxma qərarına od vurdu. Bir müddət sonra ilk dəfə olaraq, incillərin ("Əhdi-Cədid" in) tərcüməsinə başlayan Lüterə qarşı Papanın daha sərt və dözümsüz münasibət yaranmışdı. Bir çox ziyalılar onun ətrafına toplaşaraq, rəsmən onu dəstəkləyirdilər. Lüterin dərin nüfuzu nəticəsində geniş arenada güclü qüdrətinə rəğmən, Roma Papası onu aradan qaldırmağa nail olmadı. Bu tərtiblə, Papa quruluşuna qarşı fikir formalaşdı və Protestant məzhəbi – firqəsi kimi üzə çıxdı. Lüter isə böyük dini reformator kimi tanıtıldı.

Protestantların papalığ quruluşu, onların etiqad və fikirlərinə qarşı bir çox etirazları vardır². Onlar Papalığ sistemini rəs-

¹ Martin Lother

² Protestant "protest" sözündən götürülüb və mənası "etiraz" deməkdir.

mi tanımır, dini məktəblərə müraciəti hamıya azad bilirdilər. Onlar indulgeniya və cənnət qəbzi satışına kəskin qarşı idilər, rahiblik və monastırda qalması yanlış sayırdılar. Əsasən, “üç üqnüm” kimi məsələləri izahedilməz bilir, həmin məsələlərdə susması seçirdilər. Onlar keşişlər də daxil olmaqla, evliliyi hər kəs üçün icazəli sayırlar. Lüter özü də evlənmişdi.

DÖRD İNCİL VƏ XRİSTİANLIĞA DAİR DİGƏR KİTABLARIN ARAŞDIRILMASI

İşarə:

Xristianların səmavi kitab kimi istinad etdikləri ən əhəmiyyətli kitabları (Tövrat və yəhudilərin “Əhdi-Qədim” adlandırdığı kitabların müqabilində duran) “Əhdi-Cədid” adlandırdıqları bir məcmudur – hansı ki, bütün xristian firqələrinin ümumi söykənəcəyidir. Halbuki, onların heç birinin səmavi kitab olmadığını biləcəksiniz. “Əhdi-Qədim”in üçdə biri qədər olan “Əhdi-Cədid” 27 kitab və tamamilə müxtəlif mövzulardan ibarət pərakəndə risalələrdən təşkil olunmuşdur. Aşağıdakı tərtiblə:

1. Matta incili¹

Bu İncil, İsanın on iki həvarisindən biri Matta tərəfindən 38-ci miladi ilində, başqa versiyaya görə 50-60 illərdə qələmə alınmışdır². Beləcə, bu İncilin İsa Məsihdən ^(ələhhi-)_(səlam) illər sonra yazıldığı məlum olur.

2. Markın incili³

Mark “Müqəddəs Qamus” kitabının təsdiqinə əsasən, həvarilərdən deyildi, amma İncilini Piterin nəzəri altında yazmışdı⁴. Mark 68-ci ildə qətlə yetirildi. Deyilənə görə o, İskəndəriyə kilsəsinin təsisçisi idi⁵. Piter həzrət İsanın məşhur on iki şagirdlərindən, xüsusi dostlarından idi. Yazırlar ki, o, miladdan on il öncə dünyaya gəlmiş, miladın 67-ci ilində isə vəfat etmişdir.

¹ Mattanın leksik mənası “Allah payı” deməkdir.

² Mister Haks, “Müqəddəs Qamus”, səh. 782

³ Markus; “Margos” və ya “Morgos”, hər ikisi qeyd edilmişdir.

⁴ Mister Haks, “Müqəddəs Qamus”, səh. 792

⁵ “Əl-Muncid fil-ədəbi vəl-ulum” (lüğət kitabı)

Beləliklə, Markın İncili də həzrət İsadən illər sonra təlif olunmuşdur.

3. Lukanın incili

Luka “elçi” Pavelin (Paulusun) dostu və yol yoldaşı idi. Belə ki, Pavel İsa Məsihdən ^(ələhissə) _(səladən) illər sonra xristian dinini qəbul etmişdi. O, həzrət İsanın həyatda olduğu dövrdə isə təəssübkeş bir yəhudi idi.

Lukanın vəfat tarixini 70-ci il yazırlar. “Müqəddəs Qamus”un müəllifinin dediyinə görə Luka İncilinin yazılış tarixi təxminən 63-cü ilə təsadüf edir¹.

4. Yuhənnanın incili

Yuhənna, İsa Məsihin ^(ələhissə) _(səladən) şagirdlərindən, Pavelin dostu və yol yoldaşlarından idi. “Müqəddəs Qamus”un müəllifinin dediyinə görə, əksər təndiqçilər kitabın I əsrin sonlarında yazıldığına şəhadət verir... və bu İncil digər incillərdən sonra yayılmağa başlamışdır².

Yuxarıda qeyd edilənlərdən və bu dörd incilin mündəricatından – hansı ki, ümumiyyətlə, İsanın qətlə yetirilməsi macərası və sonrakı hadisələri şərh edir – onların həzrət İsadən illər sonra yazıldığı, hətta bu dörd incilin müəlliflərindən ikisinin İsanın ^(ələhissə) _(səladən) şagirdi olmaması aydın şəkildə sabit olur.

5. Əhdi-Cədidin beşinci kitabı “elçilərin əməlləri”, yaxud “həvarilərin əməlləri” kitabı

Sözügədən kitab Lukanın əsəridir və onu öz İncilinə bir xətm kimi yazmışdı, həm də 30-63 illəri əhatə edən qədim kilsə haqqında tarixdir. Bu kitab bütün həvarilərin əməllərini əhatə etmir, yalnız Piter və Pavelin bütün əməlləri, işləri burada qeyd edilmişdir³.

¹ Mister Haks, “Müqəddəs Qamus”, səh. 772

² Yenə orada, səh. 966

³ “Müqəddəs Qamus”, səh. 80

Luka öz İncilində İsa dininin iş, zəhmət və təlimlərinin təməlini, “elçilərin əməlləri” kitabında isə onun yayılmasını bəyan etmişdir¹.

Qeyd edilənlərdən bu kitabın ümumi vəziyyəti məlum oldu. Həmçinin kitabın təlifinin 63-cü miladi ildən qabaq olmadığı başa düşülür, çünki yalnız bu ilə təsadüf edən hadisələr orada qeyd edilmişdir.

“Müqəddəs Qamus” kitabının yazarı da kitabın təlifinin 63, yaxud 64-cü ildə qeydə alındığını deyir. (Öncədən işarə etdik ki, Luka İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) şagirdlərindən deyil).

6. “Həvarilərin əməlləri” kitabından sonra, Əhdi-Cədinin 27 risaləsinin 14-nü Pavelin məktubları təşkil edir ki, müxtəlif məqamlarda və fərqli münasibətlərdə qələmə alınmış. Bəzi məktublar uzun, iyirmi səhifədən çoxdur (rumlulara məktubu kimi). Bəziləri isə çox qısa, təxminən bir səhifə civarındadır (Pavelin öz müasirlərindən, dini şəxsiyyətlərdən olan Filimona məktubu kimi).

Pavel özü həzrət İsanın ^(əleyhissəlam) şagirdlərindən olmamışdır. O, əslində təəssübkeş yəhudi olmaqla yanaşı, xristianlara ciddi müxalif idi. Deyilənə görə, 37-ci miladi ilində Dəməşq yolunda İsa Məsih ona aşkar oldu, ona iman gətirib İsa dininin fəal təbliğatçıları zümrəsinə daxil oldu. O, xristianlığı təbliğ etmək üçün müxtəlif bölgələrə saysız səfərlər edirdi və 60-70 illər arası qətlə yetirildi.

“Müqəddəs Qamus” kitabının müəllifi, onun on dörd məktubunun yazılma və yayılma tarixini 52-67-ci illər arası bilir.

7. Əhdi-Cədidin 27-lik kitab və risalələrinin 20-ci risaləsi Yəqubun məktubudur. “Müqəddəs Qamus”un müəllifi yazır: Ümumi nəzər budur ki, İsanın ^(əleyhissəlam) qardaşı Yəqub bu risaləni 45-ci ildə, Yerusəlimdə qələmə almışdır. Əgər bu tarix dəqiq olsa, deməli, bu risalə Əhdi-Cədidin digər kitab və risalələrindən

¹ Yenə orada, səh. 81

daha öncə yazılmışdır¹. Bu risalə nəsihətlər toplusudur və Yəqub onu dövrünün yeni xristian olmuş yəhudiləri üçün yazmışdır.

Yeri gəlmişkən, qeyd edək ki, İsanın ^(alexis) ^(salam) şagirdlərindən ikisinin adı Yəqubdur; birinə “Böyük Yəqub”, digərinə də “kiçik Yəqub” deyirlər.

İsanın qardaşı Yəqubun “kiçik Yəqub” olması, həmçinin bu Yəqubun İsanın anabir qardaşı (Məryəmdən), yaxud atabir (onların etiqadına görə Yusif Nəccardan) olmasında fikir ayrılığı mövcuddur.

8. Piterin məktubları – Əhdi-Cədidin 21 və 22-ci risalələrini Piterin məktubları təşkil edir.

Piter (Petros)² İsanın ^(alexis) ^(salam) on iki şagirdlərindən (həvarilər) biri və xas dostlarından idi. Ona görə ki, həvarilər arasında bəziləri daha diqqətəlayiqdir, Piter də onlardan biridir.

“Müqəddəs Qamus”un müəllifi yazır: Böyük ehtimala görə o, 66 və ya 68-ci ildə dünyasını dəyişib. Bəzilərinin fikrincə Markın İncili də Piterin nəzəri altında yazılmışdır. Amma Piterin Kiçik Asiya kilsələri, yeni iman gətirən yəhudilər və yeni iman gətirmiş digər qəbilələr üçün yazdığı iki məktub – Əhdi-Cədidin 21 və 22-ci risalələri barədə belə ehtimal olunur ki, ilk məktub 48-ci il ərəfəsində, yaxud ondan sonra yazılmışdır. Çünki, miladi 48-ci illərə aid bəzi hadisələrə orada işarə olunmuşdur. Sözsüz, ikinci məktub da, bu tarixdən sonra qələmə alınıb. Sözügedən məktubların məzmunu Piterin Kiçik Asiyadakı yeni dinə gələnələr və bu kimi şəxslərə ünvanladığı nəsihət və öyüdlərdir, hansı ki, həmin məktubların nə vəhy yükü var, nə də səmavi kitab.

9. Yuhənnanın məktubları – Piterin məktublarından sonra Əhdi-Cədidin 23, 24 və 25-ci risalələrini təşkil edən Yuhənnə üç

¹ “Müqəddəs Qamus”, səh. 958

² Bəzən “Patros” və “Pitros” da oxuyurlar.

məktubu ilə qarşılaşırıq. Bu məktubları on iki həvarilərdən biri olan Yuhənna qələmə almışdır. O məktublardan biri ümumilik daşıyır. Ola bilsin ki, bəzi müxaliflərin İsanın ^(ələhiyyə) şəxsiyyəti barəsindəki iradlarına cavab olaraq öz İncilinə əlavə etmişdir. Digər iki məktub isə xüsusiyyət daşıyır; onlardan birini şəxsiyyətli qadınlardan və xristian fəallardan olduğuna ehtimal verilən “Xatun” adı altında naməlum bir qadına, digərini isə yaxşı xüsusiyyətlərinə görə mədh və tərif etdiyi Qayus adlı şəxsə müraciət olaraq yazmışdır. “Müqəddəs Qamus”un yazarı ehtimal verir ki, Qayus Pavelin dostu və qonaqlarından idi, bəzi səfərlərdə də Pavelin yol yoldaşı olub. O deyir: Ümumiyyətlə, Yuhənna məktublarını Efesdə,¹ miladi 96-98-ci illər ərzində qələmə alınmışdır.

Qeyd edilənlərdən məlum olur ki, Yuhənnanın məktubları da Əhdi-Cədidin digər məktub və risalələri hökmündədir, bundan əlavə sözügedən məktubların ikisi xüsusiyyət daşıyır.

10. Yəhudanın (İudanın) məktubu – Əhdi-Cədidin 26-cı risaləsi Yəhudanın məktubudur. Bu məktub zahirən, 66-cı ilə aiddir və yalançı müəllimlərdən, günahda iştirakdan çəkilmək məqsədilə qələmə alınmışdır².

O dövrün xüsusi şəraitinə və necə deyərlər, o zamanın azğınları ilə mübarizəyə bağlı olan məktubun müəllifi İsanın ^(ələhiyyə) on iki şagirdindən biri Yəhudadır. Qeyd edilənlərdən məktubun mahiyyəti də aydın oldu.

11. Yuhənnanın mükəşifələri (intuisiyaları) – Əhdi-Cədidin son bölümündə Yuhənnanın mükəşifələri yer alır və deyilənə görə 96-98-ci illərdə Efes şəhərində qələmə alınmışdır³.

¹ “Efes”ə bəzən “Ephesus (Efsus) da deyilir. Kiçik Asiyanın tanınmış şəhərlərindən olmuşdur.

² “Müqəddəs Qamus”, səh. 982

³ “Müqəddəs Qamus”, səh. 967

Risalənin əhatə etdiyi mövzulara baxdıqda, onun Yuhənanın gördüyü qeyri-adi yuxunun izahı olduğu yaxşı anlaşılır. O, nəsihət və moizələri özündə ehtiva edən bu yuxudakı müşahidələrini şərh edir, hansı ki, “mükaşifə – intiusiya” adı ilə məşhurdur.

Əhdi-Cədidin incil və risalələrinin vəziyyəti, yaranma keyfiyyəti və əhatə etdiyi məzmunlar bundan ibarət idi!

İncillər səmavi kitablardır mı?

Dörd incil və Əhdi-Cədidin digər risalələrinin yazılma tarixi, eləcə də, onların yazarlarının şəxsiyyəti ilə bağlı keçmiş bəhslərin araşdırmasından, həmçinin bu kitablarda məzmunu, xristianların etirafları və verdiyi məlumatların mütləqindən belə nəticə çıxır:

Həzrət İsadın ^(əleyhissəlam) illər sonra qələmə alınan incillər, Əhdi-Cədidin digər kitab və risalələri İsanın ^(əleyhissəlam) şagirdlərinin, yaxud şagirdlərinin də şagirdlərinə aid əlyazmaların bir hissəsidir.

Əslində, incillər İsanın ^(əleyhissəlam) həyat yolu və tarixi, hətta (xristianların etiqadına görə) onun qətlə yetirilmə keyfiyyəti, onun təlimlərinə müxtəsər əlavə edilən ondan sonrakı hadisələrin bir qismidir. Digər risalələr də İsa Məsihin şagirdləri və onun I əsrdəki tərəfdarlarının təbliğ və fəaliyyətlərinin tarixçəsinin bir hissəsidir.

İndi belə bir sual yaranır ki, bəs İsanın ^(əleyhissəlam) səmavi kitabı (yəni ilahi təlim və maarif, hökmlər və Allah tərəfindən ona vəhy olunan göstərişlər) necə oldu və hara getdi?

Heç şübhəsiz, İsayə ^(əleyhissəlam) ayələr nazil olmuşdu, amma niyə onun dövründə ayələr toplanmamış, əgər toplanmışsa da, necə itib aradan getmişdir?

Əsas etibarlı ilə niyə xristianlar bu mövzunu özlərinə yönəltmir və müzakirə tərəflərinin ixtiyarında bununla bağlı qanəddici və yetərli izah verməkdən çəkinirlər?

Sözsüz ki, qaneedicı cavabları yoxdur, həqiqi İncilin (yəni İsayə ^(əleyhıs-salām) nazıl olan ayələrin) taleyinə aydınlıq gətirə bilmirlər. Odur ki, bunu tam görməməzlikdən gəlib, bütün sözlərinin qaynağı olaraq İsa Məsihdən sonra müxtəlif şəxslər tərəfindən yazılan kitab və risalələri göstərirlər. İncil adını da bu kitabların dörd qisminə verirlər, halbuki həmin incillərin məzmun və mövzularından başa düşülən, İsanın yalnız bir İncilinin olmasıdır. Məsələn, Mark öz İncilinin birinci fəslinin ilk cümləsində deyir: “İlk olaraq Allahın oğlu İsa Məsihin incili!”. Bundan sonra İsanın ^(əleyhıs-salām) həyat tarixçəsini bəyan edir.

Qarşıya çıxan ikinci sual belədir: İncillər, namələr və xristianların etiraf etdiyi keyfiyyətlə olan yuxu yozmalar niyə görə səmavi vəhy sırasına qoyulur və səmavi kitab olmamasına baxmayaraq, onlar müqəddəs sayılır?

Xristianlar bunu iki cür cavablandırırlar:

Birincisi: Bəzən deyirlər ki, “İncillərin müəlliflərinin məlumat qaynağı o ilahi elçilər, şagirdlər və dövrünün camaatının bəyan etdikləri, təkrarladıkları mətləb və həqiqətlər idi. İsanın ^(əleyhıs-salām) gəlişindən (qiyamından) sonra vahid ünvan, vahid forma almışdı. Şübhəsiz, bu hadisələrin bəziləri incillərin yazılışından öncə qələmə alınmışdır”¹.

Bu nəzəriyyəyə uyğun olaraq, incillərin toplanmasında qaynaqlar ilk növbədə İsanın ^(əleyhıs-salām) bəzi şagirdləri, ikinci növbədə insanlar arasında ağızdan-ağıza gəzən sözlər, həmçinin kəmiyyət və keyfiyyəti əldə olmayan bəzi qədimi yazılar idi. Bu nəzər bir neçə cəhətdən müzakirə obyektidir:

a) Bu incillərin yazılışında İsanın ^(əleyhıs-salām) bütün şagirdləri birgə iştirak etmədilər, əksinə hər incilin yazılışı İsa Məsihin bir şagirdi, yaxud şagirdinin şagirdi tərəfindən həyata keçirilmişdir. (İncillərin dediyinə əsasən) bu şagirdlər özləri də etibarlı şəxslər

¹ “Müqəddəs Qamus”, səh. 112

olmayıb və bəziləri qəribə cinayətlərə əl atıblar. Necə ki, gələcək bəhslərimizdə buna şahid olacağıq.

Bəs, hər biri bir və ya bir neçə nəfər tərəfindən yazılan bu cür kitablara necə etibar etmək olar?! Xüsusilə də, müəlliflər tam etibarlı şəxslər olmayıblarsa!

b) İncilləri yazanların əlində İsa dövründən qalmış keçmiş yazıların olmasına və o həzrətdən eşitdikləri mətləbləri elə o dövrdə qələmə almalarına dair heç bir dəlil yoxdur. Hətta, xristian tarixçilər belə bir iddiaya cürət etməyiblər. Xülasə, buna dair heç bir tarixi sənəd tapılmayıb.

c) Nəzərə alsaq ki, o dövrün əksər insanları savadsız olmuş, həmçinin İsanın ^(ələhis-) ^(salam) orijinal kitabının (ona nazil olan vəhylər toplusu) yazılmasında elə o zaman səhlənkarlıq edilib və yazılmasına rəğmən, aradan gedib, o dövrün insanların ağzında gəzən şeyiə və mətləblərə (həm də İsadən illər sonra) etibarlı bir qaynaq kimi istinad etmək olmaz. Xoşbəxtlikdən, yazılan incillərdə də İsanın səmavi təlimləri ünvanında az mövzu gözə dəyir. Öncədən də qeyd edildiyi kimi əksər mövzular İsa ^(ələhis-) ^(salam) və dostlarının həyat tarixçəsidir.

İkincisi: Bəzən incillərin doğruluğunu isbat etmək üçün, bir az da irəli gedərək deyirlər: İsanın ölümündən sonra, Müqəddəs Ruh incillərin mövzularını onların yazarlarına ilham və vəhy etmişdir, çünki İsa ölülər arasından qalxıb onların arasına gəldikdən sonra, həvarilərin hər birinə vəzifə verdi və “50-ci” gün (şəhadətindən 50 gün sonra) bütün şagirdləri – İsanın onlara verdiyi vədəyə uyğun olaraq – Müqəddəs Ruhla doldular.

Bu müddəanı isbat etmək üçün incillərin özündən şahidlər gətirirlər. Onlardan bir nümunəsini burada qeyd edirik:

Yuhənna İncilinin 20-ci fəslində yazılır: “Bazar günü, şam vaxtında, qapılar bağlandığı zaman, yəhudilərin qorxusundan şagirdlərin topladığı yerə gözlənilmədən İsa gəldi. Aralarında durdu və onlara dedi: Sizlərə salam olsun! Elə ki, bunu dedi,

əllərini və yan tərəfini onlara göstərdi. Şagirdlər “Tanrı”nı gördükləri üçün sevindilər. İsa onlara bir daha dedi: Sizlərə salam olsun! Ata məni göndərirdi kimi, mən də sizi göndərirəm. Bundan sonra nəfəs çəkdi və onlara dedi: Müqəddəs Ruh dərk edin, tapın!¹

Bu deyilənlərə əsasən, İsa ^(əleyhis) ölümündən bir neçə gün sonra şagirdlərinin yanına gəlir və özünü tanımaq üçün əlində və yan tərəfində olan işgəncə izlərini onlara göstərir və deyir: Sizlər mənim elçilərimsiniz və yaxın gələcəkdə Müqəddəs Ruh yanınıza gələcək.

Sonra “Həvarilərin əməlləri” kitabında oxuyuruq: “Əllinci gün çatdıqda, təsadüfən hamısı bir yerə toplaşmışdı. Gözlənilmədən səmaddan sürətli əsən küləyin səsinə oxşar səs gəldi, onların oturduqları evə doldu.... və hamısı Müqəddəs Ruhla doldular”².

Bu iddia da, bir neçə cəhətdən məqbul deyil:

Birincisi, İsanın ^(salam) on iki şagirdinin Allah tərəfindən peyğəmbərlik və vəhyin nazil olması mənasında elçiliyinə dair heç bir sübut yoxdur. İncillərdən və digər kitablardan şahid gətirilən yuxarıdakı sitatlar – və bənzər cümlələr – bu mövzuya əsla dəlalat etmir. Lakin Yuhənnanın İncilindən nəql edilən ibarəyə gəlincə, iddianın tam əksinə dəlalat edir. Ona görə ki, bu ibarə İsanın on iki şagirdinin Allahın deyil, onun elçiləri olduğuna dəlalat edir. İslam peyğəmbərinin ^(səlləllahu əleyhi və səlləm) digər xalqları İslama dəvət üçün müxtəlif bölgələrə göndərirdi elçilər kimi.

“Həvarilərin əməlləri” kitabından nəql etdiyimiz, həvarilərin Müqəddəs Ruhla dolmasına gəlincə, bu, heç bir halda vəhyin nazil olması deyil, əksinə İncildə Müqəddəs Ruh kəlməsi bəzən qeybi və mənəvi yardımlar, yaxud bütün möminlərə şamil olan tövhid fitrəti, Tanrıya inam mənasında işlədilir. Buna ən

¹ “Yuhənnanın incili”, 19-22-ci cümlələr.

² “Həvarilərin əməlləri”, 2-ci fəsil, 1-4-cü cümlələr.

gözəl şahid, Pavelin risaləsinin 5-ci fəslinin 50-ci cümləsidir. Belə ki, deyir:

“Odur ki, qəlblərimizdəki tanrı sevgisi bizə əta edilmiş Müqəddəs Ruha töküldü!”. Məlumdur ki, bu cümlədə əta edilmiş Müqəddəs Ruh peyğəmbərlik və elçilik mənasında deyil, digərləri ilə müqayisədə iman ruhu, mənəvi yardımlar mənasındadır.

Bütün bunlardan əlavə, vəziyyəti şübhəli və hazırda müzakirə mövzumuz olan incillərlə onların doğruluqlarını necə isbat edə bilərik? Yuhənnanın, yaxud Pavelin və bu kimi şəxslərin dediklərinə əsasən, onların öz mövqe və məqamlarını, eyni zamanda onlarla bir sırada qərarlaşan şəxsləri isbat etmək olarmı? İncilləri incillərin doğruluğuna şahid gətirmək mümkündürmü? Beləliklə, etiraf etmək lazımdır ki, həvarilərin peyğəmbərlik məsələsi əfsanədən başqa bir şey deyil. Qarışıq vəziyyətə düzəliş vermək məqsədilə mövcud incillər ixtira edilmişdir. Yoxsa, bu iddia üçün əldə heç bir sənəd yoxdur.

İkincisi, məlum deyil ki, Müqəddəs Ruh niyə zəhmət çəkib – İsadən sonra yəhudilər və xristianlar arasında şiddətli müharibədə məhv olması ehtimal olunan – İsa İncilini yenidən xristianlara gətirdi. İsanın orijinal təlimlərinə uyğun ixtiyarlarında bir düzgün İncil belə qoymadı? Niyə dörd incili dörd şagirdə müxtəlif ibarələrlə, bəzən müxtəlif və bir-birinə zidd mövzularla nazil etdi?! Deməli, bu işdə Müqəddəs Ruhun səliqəsizliyə uğradığı, yaxud da böyük səhvə yol verdiyi qəbul edilməlidir.

Üçüncüsü, incillərin əksər mövzuları həvarilərin şəxsi müşahidələri, şahid olduqları hadisələrin şərhı, yaxud da başqalarından eşitdikləri və vəhy olmayan mövzulardır.

Əgər səmavi vəhyin Müqəddəs Ruh vasitəsilə nazil olduğunu qəbul etsək, onu İncil yazarlarının şəxsi çıxarış və eşitdiklərindən ayırmaq mümkün deyil.

Dördüncüsü, incillərin mövzu və mündəricatlarına müra-ciət etdikdə, məlum olur ki, İsanın ^(*aləhmis-salam*) şagirdləri elçilik məqa-mına layiq etibarlı şəxslər olmayıblar.

İsa Məsihin şagirdləri

İsanın ^(*aləhmis-salam*) şagirdləri əvvəlcə on iki nəfər idi və adları Piter (Petros), Yuhənna (İoann), Matta, Zavday oğlu Yəqub, Adrey (Andreas), Flip, (Flipos), Tom (Tomas), Vərfolomey (Vartolomeos), Halfay oğlu Yəqub, Şəmun (Simon), Tadday və Yəhuda (Yudas) İskaryotdu¹.

Yəhuda İskaryot İsa Məsihin vaxtında onun xüsusi adamlarından, yaxınlarından və əmin xəzinədarı idi, amma Əhdi-Cədidin dediyinə görə, Məsihə xəyanət edir və yoxsulların malını xəzinədən oğurlayır. (Xristianların etiqadına əsasən) İsa Məsihin qanında əli olan, müxtəsər məbləğ qarşılığında onu düşmənlərə təslim edən elə həmin şəxsdir. Buna görə də onu həvarilər sırasından çıxardaraq, yerinə İsanın şagirdi Mattiya (Mattias) seçildi².

İndi isə Əhdi-Cədid kitablarından istifadə edərək, onun tərcümeyi-halını qısa qeyd edirik:

Mattanın incilində deyilir: “O zaman Yəhuda İskaryot adlı on iki həvarilərdən biri köhnə başçıların yanına getdi və dedi: Mənə nə verəcəksiniz ki, onu (Məsihi) sizə təslim edim? Onlar otuz gümüş parçası boyun aldılar”.

Yenə də, orada deyilir: “Gözlənilmədən on iki həvaridən olan Yəhuda çoxlu qılınc və ağac parçasına sahib köhnə başçıları və qəbilə böyükləri ilə birgə gəldi, onu onlara təslim edən (Yəhuda) əlamət verib dedi: Hər kimi öpsəm odur, onu möhkəm

¹ “İskaryot”, əslində iki kəlmənin “is” və “karyot”un tərkibidir; “is” kişi (şəxs) mənasındadır, “Karyot” isə Fələstin şəhərlərindən birinin adı olmuşdur.

² On iki həvarinin və “Yəhuda İskaryot”un yerinə seçilən adı “Həvarilərin əməlləri” kitabının ilk fəslində qeyd edilmişdir.

tutun! Müəyyən vaxtda İsanın ^(əleyhissə)yanına gəldi və dedi: Salam olsun sənə, ey Ağam!”¹

Bu minvalla, bu vəfasız həvari hoqqabazlıqla İsanı öldürülməsi üçün ucuz qiymətə düşməyə satdı. Hərçənd, növbəti fəsildən (Mattanın İncili, 27-ci fəsil) onun sonradan pəşman olduğu, məbləği geri qaytarmaq istəməsi anlaşılır, lakin Məsihin düşmənləri onu almayıb, dedilər: “Bu qanbahasıdır, onu xəzinəyə qoya bilmərik!”

Sonra Yəhuda intihara əl atdı və özünü boğdu. Bu, yalnız bir nümunədir.

İncillərdə digər şagirdlər barəsində də, kəskin məzəmmətlər gözə dəyir, o cümlədən:

1. İsanın yəhudilər tərəfindən ələ keçirildiyi o təhlükəli gecədə, hamı onu tərk edib ətrafa dağıldı. Hər biri öz yaxınlarının yanına getdi. Belə ki, Yuhənnanın incilində deyilir: “İndi dağılmalı olduğunuz saat gəlib çatdı, hər biriniz yaxınlarının yanına gedəcək və məni tənha qoyacaqsınız”².

Mattanın incilində də belə deyilir: “O vaxt şagirdlərinin hamısı onu tərk edib qaçdılar”³.

Bu tərtiblə, ən çətin vəziyyətdə öz öndər, böyük və ustalarını tərk edib, onu himayə etməkdən, uğrunda fədakarlıqdan çəkinərək aradan çıxdılar.

2. Məsihin ən yaxın və ən böyük şagirdi, yəhudilərin hücum etdiyi gecə az da olsa müqavimət göstərən Piter barəsində oxuyuruq: O gecə davamlı ondan soruşurdular ki, İsanı tanıyırmı? Canının qorxusundan üç dəfə İsanı inkar etdi, hətta ona lənət göndərdi və and içdi ki, ümumiyyətlə, onu tanımıram⁴.

¹ “Matta incili”, fəsil 26, 47-48-ci nömrələr

² “Yuhənna incili”, fəsil 16, nömrə 32

³ “Matta incili”, fəsil 26, nömrə 56

⁴ Yenə orada, 69-75-ci nömrələr

Halbuki, daha öncə İsa Məsih ona demişdi ki, xoruz banından qabaq üç dəfə məni inkar edəcəksən, o isə cavabında “Ölsəm də, belə etməyəcəyəm!” – demişdi¹.

İncillərdən başa düşülən budur ki, Məsih daha çox özünün təhlükəli gələcəyi və yəhudilər tərəfindən gözlədiyi təhlükələrdən onu xəbərdar etməsinə baxmayaraq, Piter onu qucaqlayıb demişdi: “Əsla, ey Tanrı! Bunlar sənin başına gəlməz!”

İsa ^(əleyhissə)_(salam) isə ona belə dedi: “Məndən uzaq ol, ey şeytan! Mənim büdrəməyimə səbəb olarsan. İlahi işlər bir yana, sən heç insani işlər barədə də düşünmürsən!”²

Görəsən, İsanın həvarilərindəki belə zəif nöqtələrin – əlbəttə, mövcud incillərin şahidliyinə əsasən – varlığı ilə onların peyğəmbər olmasına, Tanrı tərəfindən onlara vəhy gəlməsinə və xalqın hidayətinə vəzifələndirilmiş olmalarına inanmaq olarmı?! Canının qorxusundan ən həssas anda hər şeyi unudub, qaçmağı üstün tutan, yaxud bütün cərəyanı qabaqcadan rəhbərindən eşitməsinə və fədakarlıq sözü verdiyinə rəğmən, rəhbərinə lənət göndərən bir kəsin o əzəmətli məqama necə səlahiyyəti ola bilər?!

Sual:

Mümkündür bizə irad tutulsun ki, qeyri-müsəlmanların mövcud incillərə şübhə ilə yanaşmasının yeri var, amma müsəlmanların şübhə etmələrinə haqları yoxdur. Ona görə ki, Quran bir çox ayələrdə Peyğəmbərin ^(səlləllahu əleyhi və səlləm) zamanında mövcud incillərin doğruluğunu təsdiq edir. Əgər incillər təhrif olunubsa, sözsüz ki, bu sözügedən dövrdən daha öncə olmuşdur. Deməli, hazırkı incillər Quranın nazil olma əsrindəki incillərlə eynidir. Bu üzdən müsəlmanlar tərəfindən möhtərəm sayılmalıdır.

¹ Yenə orada, nömrə 35

² “Matta incili”, fəsil 17

“Bəqərə” surəsinin 41-ci ayəsində buyurulur: **مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ** (“Sizinlə olanı təsdiq edən...”). Həmçinin eyni surənin 89 və 101-ci ayələrində buyurulur: **مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ** (“Onlarla olanı təsdiq edən...”).

“Maidə” surəsinin 48-ci ayəsində buyurulur: “Biz bu kitabı sənə haqq və doğru olaraq özündən əvvəlki (səmavi) kitabları təsdiq edən və onlara hakim, nəzarətçi, qoruyan və şahid kimi nazil etdik”.

Cavab:

Bəzi böyükər ¹ **“مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ”** (“Sizinlə olanı təsdiq edən...”), **“مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ”** (“Onlarla olanı təsdiq edən...”) ibarəsi keçən ayələrin cavabında deyirlər ki, ayələrdə məqsəd budur:

Qurani-kərim Kitab əhlinin tanıdığı dini maarifin həqiqi prinsiplərini təsdiq edir. Bu səbəbdən **“لِّمَا مَعَهُمْ مِنَ الْكِتَابِ”** (“Kitabdan onlarla olan...”) deyil də, **“لِّمَا مَعَهُمْ”** (“Onlarla olan...”) deyir.

Sonra bu mətləbə şahid göstəririlər: Quranın mövcud İncil və Tövratin mövzularını təsdiq etməsi necə mümkündür, halbuki öz ayələrində keçmiş peyğəmbərlərin sərgüzəştlərini bəyan edərək onlara nisbət verilən bir sıra iftira və nalayiqlikləri təkzib edir. Bununla yanaşı, o kitabları bütövlüklə təsdiq etməsi mümkündürmü?

Həmçinin, **“مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ”** (“Özündən əvvəlkini təsdiq edən...”) ibarəsi qeyd olunan ayələr barəsində buyurulur: **“بَيْنَ يَدَيْهِ”** (“Özündən əvvəlki...”) cümləsindən məqsəd məkan yox, zaman prioritetidir. Çünki, Quran şəxs deyil ki, məkan baxımından irəli və ya geri getsin. Deməli, qeyd edilən ayələrin məqsədi Qurandan öncə nazil olan səmavi kitabların təsdiqidir. Aydınır ki,

¹ Əllamə Bəlaği “ər-Rəhlətul-mədrəsiyyə” kitabında.

Quranın təsdiq etdiyi kitablar heç də mövcud kitablar deyil, əksinə təhrifə məruz qalmamış və keçmiş peyğəmbərlərin dövründə mövcud orijinal kitablardır.

Quranın “digər səmavi kitabları qoruyan” mənasını verən “مُهَيْمِنًا” – “Mühəyminən” kəlməsi barədə belə deyirlər: Quran səmavi kitabların təhrif olunmasının qarşısını alıb. Əlbəttə, burada Quranın maddi və fiziki gücə malik olub təhrif edənə qarşısını alması məqsəd deyil, əksinə Quran həqiqətləri bəyan etməklə, təhrifçilərin yalanını bəlli edir¹.

Lakin biz, ümumiyyətlə, sözügedən ayələrin tam başqa mənanı nəzərdə tutduğuna, digər həqiqətə işarə etdiyinə inanırıq. O da bundan ibarətdir ki, Quranın ayrı-ayrı ayələri İslam peyğəmbəri və onun dininə dair əlamətlərin elə o dövrün yəhudi və xristianlarının əlindəki mövcud təhrif olunmuş kitablarda mövcudluğuna şəhadət verməsidir. Məlumdur ki, səmavi kitabların təhrifi dedikdə, məqsəd bütün mövcud kitabların batil və həqiqətə zidd olması deyil, əksinə, birmənalı olaraq, orijinal Tövrat və İncilin bir hissəsi həmin mövcud kitablar arasında olmuş və olmaqdadır. İslam peyğəmbərinin *(səllallahu əleyhi və əlih və səlləm)* nişanələri ya həmin kitablarda, ya da yəhudi və xristianların əlində olmuş dini kitablarda yazılmışdır (və indi də onlarda belə nişanələrdən var). Bu tərtiblə, Peyğəmbərin *(səllallahu əleyhi və əlih və səlləm)* besəti, dəvəti, səmavi kitabı əməli surətdə həmin nişanələri təsdiq etmiş, onlarla üst-üstə düşmüşdür. Belə ki, “قَدْ صَدَّقَ الرَّؤْيَا”², “O yuxuya həqiqət verdin!”³ cümləsində və “الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنجِيلِ”³ – “O kəslər ki, dərs oxumayıb yazı yazmamış bu elçi və Peyğəmbərə – (adını və peyğəmbərlik nişanələrini) əllərindəki Töv-

¹ “Ər-Rəhlətul-mədrəsiyyə” kitabının xülasəsi, səh. 232-236

² “Saffat” surəsi, 105-ci ayə.

³ “Əraf” surəsi, 157-ci ayə.

rat və İncildə yazılmış gördükləri şəxsə tabe olurlar.” – ayəsində bu həqiqət açıq-aşkar qeyd edilmişdir.

Digər ayələrdə də, İslam peyğəmbəri (səlləllahu əleyhi və əlih və səlləm) nişanələrinin sözügedən kitablarda olması mövzusu gəlmişdir. O cümlədən, bu mənaya aşkar şahid “Bəqərə” surəsinin 41-ci ayəsidir:

“ءَامِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا”

“Sizinlə olanın (Tövrat və İncilin) təsdiqləyicisi olan nazil etdiyimizə (Qurana) iman gətirin və ona ilk kafirlər olmayın (ki, gələcək nəsillər də sizə tabe olub həmişəlik kafir olsunlar). Mənim ayələrimlə (onları təhrif etməklə, aradan aparmaqla və səhv yozmaqla) az bir dəyər əldə etməyin...”

Allah ayələri müqabilində “ثَمَنًا قَلِيلًا” – “az bir dəyər” əldə etməkdən məqsəd nədir?

Quranın digər ayələrindən istifadə olunur ki, İslam peyğəmbəri (səlləllahu əleyhi və əlih və səlləm) həmin nişanələrlə gəldiyi zaman, Kitab əhli alimlərindən ibarət bir cəmiyyət öz kitablarını, yaxud peyğəmbərə dair ayələri gizlətdilər ki, daha bir neçə gün öz ardıcılıqları üzərində hökumət sürsünlər. Xüsusilə, yuxarıda qeyd edilən ayənin nazil olma səbəbində nəql edilir ki, Huyy ibn Əxtəb bir neçə yəhudi alimlə birgə hər il, yəhudilərdən birinin evində qonaq olurdu. O, belə qonaqlıqların davamlı olmasından dolayı, İslam peyğəmbərinin (səlləllahu əleyhi və əlih və səlləm) nişanələrini özündə ehtiva edən öz dini kitablarındakı ayələri ifşa etməyə hazır deyildi. Yeri gəlmişkən Təbərsinin “Məcməul-bəyan”ı kimi bəzi tanınmış İslam təfsirlərinə müraciət etdikdən sonra, “Bəqərə” surəsinin 41-ci ayəsinin təfsirində sözügedən irada toxunulmadan həmin mənənin seçildiyinə şahid oluruq.

Hər halda sözügedən ayələr Quran və Peyğəmbərin (əleyhi və səlləm) əməli təsdiqindən başqa bir şey deyil; keçmiş kitablarda onların

haqq olmasını göstərmir, Tövrət və incillərin məzmunlarını bütövlüklə təsdiq etməsinə ən kiçik dəlaləti yoxdur.

İncillər və Əhdi-Cədidin digər kitablarının məzmunu

Keçmiş bəhslərdən belə nəticə alırıq ki, mövcud incillər və Əhdi-Cədidin digər 27 kitabının heç biri həzrət Məsihə ^(əleyhissə) nazil edilən səmavi kitab deyildir. Bütün xristian tarixçiləri də bu kitabların sonradan yazıldığına inanırlar və orijinal İncilin (İsa Məsihin səmavi kitabı) aqibəti barədə dolğun və qanəedici açıqlama verməkdə acizdirlər.

İndi isə, tarixi sənədləri və qeyd edilən açıq-aşkar etirafları nəzərə almadan, məzmun baxımından incillərin özünü mütalibə edib araşdıraraq:

Bu mütalibə və araşdırmalar bizi əmin edir ki, hazırkı incillər səmavi kitab deyil, bu əsaslarla:

Birincisi, incillərin əksər mövzu və məzmunu ikrahdoğrucu, məntiqdən kənar, süst və əsassızdır.

İkincisi, onların mövzu və məzmunlarında paradoks və ixtilaflar mövcuddur.

Birinci iradın isbatı üçün aşağıdakı bir neçə nümunə yetərlidir:

İsanın “tanrı” olması

İncillərin ayrı-ayrı ibarələrində İsa ^(əleyhissə) “tanrı” kimi təqdim olunur. Misal üçün, Markın incilində Məsihin dilindən belə nəql edilir: “Katiblər necə deyir ki, Məsih Davudun oğludur... Davud özü onu Tanrı çağırır, belə isə necə ona oğul olsun (yəni, oğlu olsun) və avam insanlar onu xoşluqla qəbul etdilər¹.”

Həmin mətləb Matta incilində İsa ^(əleyhissə) barəsində nəql olunur: “İsa ondan soruşdu, dedi: Məsih barəsində nə güman edirdin? O kimin oğludur?”

¹ “Mark incili”, fəsil 12, 35-37-ci cümlələr

Ona dedilər: Davudun oğludur!

Dedi: Bəs, Davud onun ruhunu necə Tanrı deyə çağırır? Belə ki, deyir: Tanrı mənim Tanrıma dedi: Mənim sağ əlimdə otur ki, düşmənlərini ayaq altına sərim. Bundan sonra Davud onu Tanrı çağırırdı. Necə övladı ola bilər?”¹.

Bənzər təbirlər digər incillərdə də mövcuddur. Bu ifadənin ikrah hissi doğurmasına şübhə ola bilməz, çünki onun zahiri aşkar şirk və Məsihin ilahiliyi iddiasıdır.

Məsihin ilk möcüzəsi

Yuhənna İncilində suyun pak şəraba dönməsini Məsihin ilk möcüzəsi kimi təqdim edir. Belə ki, deyir: İsa və şagirdlərini də toya dəvət etdilər. Elə ki, şərab tamam oldu, İsanın anası ona şərabın bitdiyini xəbər verdi (o yerə qədər ki) İsa ona dedi: Qə-dəhləri su ilə doldurun. Onları ağzına kimi doldurdular. Sonra onlara dedi: Badələri götürüb məclis başçısının yanına aparın, apardılar. Şəraba dönmüş suyu dadan məclis başçısı bunun hardan olduğunu bilmədi. Lakin suyu əvvəlcədən dadan nöqərlər bunu bilirdilər. Məclis başçısı bəyi çağırdı və ona dedi: Hər kəs əvvəl yaxşı şərab gətirir, lakin məst olduqdan sonra ən pisini. Amma sən yaxşı şərabı indiyədək qoruyub saxlamışsan!

Bu, İsanın möcüzələrinin başlanğıcı idi ki, “Cəlil Qanay”² şəhərində baş verdi və öz əzəmətini göstərdi, şagirdləri də ona iman gətirdilər³.

Daha qəribəsi budur ki, Matta öz İncilində İsanın ^(ələhətinə) şəhadətindən öncəki gündə (xristianların etiqadına əsasən) Məsihdən nəql olunan cümlələrdə birbaşa şərabı “Məsihin qanı” kimi təqdim edir və deyir: “Və onlar (yəni həvarilər) yemək yedikləri vaxt İsa çörəyi götürdü, ona bərəkət verdi, bölüb həvarilərinə

¹ “Matta incili”, fəsil 22, 44-45-ci cümlələr

² Fələstin şəhərlərindən biridir.

³ “Yuhənna incili”, ikinci fəsil, 2-12-ci cümlələr

payladı və dedi: Alın və yeyin! Budur mənim bədənim. Piyaləni götürüb onu şərab etdi, onlara verib dedi: Siz hamınız bundan için, çünki bu, mənim qanımdır! ... Amma sizə deyim ki, bundan sonra üzüm meyvəsindən içməyəcəyəm, o günə qədər ki, onu sizinlə Atamın mələkutunda yenidən içəcəyəm”¹.

Günümüzdəki xristianlar da o xatirəni yad etmək üçün “Yevxaristiya” adlı mərasim təşkil edirlər; çörək və şərabı Məsihin cismi və qanı adı ilə xüsusi qaydada fərdləri arasında paylayırlar (Yevxaristiya və qəribə qaydaları haqqında sonra qeyd edəcəyik).

İndi belə bir sual yaranır, mənfi təsiri insanın cismində, canında hiss olunan, ziyanları bütün gigiyena sahəsinə aid kitablarda qeyd edilən, əxlaqi və ictimai fəsad baxımından zərərləri inkar olunmaz olan, hətta onun zərərinə bilə-bilə aludəçisinə çevrilən kəslərin mövcudluğuna rəğmən, insanların əxlaqa dəvət edən peyğəmbərin şərab düzəltməsini necə qəbul etmək olar? Bu qədər asandırmı ki, peyğəmbərin ilk möcüzəsi şərab düzəltmək olsun və o, şagirdləri ilə ümumi məclisdə eləcə kef çəksin?!

Daha qəribəsi, şərabı öz qanı kimi tanıtmasıdır; özü də insan damarlarında hərəkət edən, həyat mənbəyi olan qanı!

Görəsən, məzmununda buna bənzər şeylər olan kitabın səmavi olması və bəşərə rəhbərlik etməsi mümkündürmü?

Hamısından da, qəribəsi bütün dünya xristianlarının qəbul etdiyi və onların vasitəçiliyə tərcümə olunub dünyaya yayılan Əhdi-Qədimdə (Tövrat və yəhudillərin digər kitablarında) şərab dəfələrlə məzəmmət edilib, təqva, ağıl və hikmətə zidd bilinib və zinaya tay tutulub.

Tövratin “Ədədlər” kitabında belə yazılır:

“Allah Musaya müraciət edərək dedi: Bəni-İsrailə üz tutub onlara de: Kişi və qadın xüsusi nəzir (təqva nəziri) edib özünü Tanrıya aid etsə (özünü paklasa) şərab və məstedicilərdən çə-

¹ “Matta incili”, fəsil 26, 26-30-cu cümlələr

kinsin, sirkə şərabı və sirkə məstedicisi içməsin, heç bir üzüm şirəsinə dadmasın, təzə üzüm və üzüm qurusu yeməsin, xüsusi günlərində (təqva nəziri dövrü) üzüm tağından düzəldilmiş hər hansı bir şeyi; tumundan qabığınadək yeməsin!”¹.

Hərçənd ki, yuxarıdakı mövzu “təqva nəziri” adlı xüsusi bir nəzirə aiddir, lakin mətndən başa düşülən, spirtli içkiləri içməyin təqva ilə uyğun gəlməməsidir, hətta belə bir halda üzümə dair bütün məhsullardan çəkinmək lazımdır. Bu isə şərabın son dərəcə pis olduğunu çatdırır.

Huşənin kitabında (Bəni-İsrailin dördüncü peyğəmbəri) oxuyuruq: “Zina, şərab və üzüm şirəsi ürəyi tutur, qəlbi qaraldır”².

Burada zina və şərab bir sırada qeyd edilir və mümkündür ki, ürək dedikdə, ağıl mənasında həmin qəlb nəzərdə tutulsun, yəni insanın aqlını aparır. Üzüm şirəsi də dedikdə də, zahirən sadə şirə yox, məstedicisi şirə nəzərdə tutulur.

“Süleymanın təmsilləri” kitabının 20-ci fəslinin ilk cümləsində qeyd edilir: “Şərab istehza edir, məstedicisi qışqırıq gətirir, ona aldanan hər kəs hikmət sahibi deyil!”.

Bu cümlə, şərabın ağıl zay etdiyinə, insanı istehza və rişxənd obyektinə çevirməsinə şəhadət verir.

“Süleymanın təmsilləri” kitabının 23-cü fəslində şərabın məzəmməti barədə belə deyilir: Şərab qırmızı olduğu, rəngini camdan bəlli etdiyi və həqiqətən də hərəkət etdiyi (titrəyir, ləpələnir) vaxt ona baxma! Çünki, nəticədə ilan kimi çalır, əfi kimi sancır. Yad qadınlara gözün düşəcək, qəlbin əyriliklər barədə düşünəcək (nəzərində yanlış və azdırıcı düşüncələr peyda olacaq)³.

¹ “Tövrat”, “Ədədlər” kitabı, fəsil 6, 1-4 cümlələr

² “Huşənin kitabı”, fəsil 4, cümlə 12

³ “Süleymanın təmsilləri”, fəsil 23, 31-33 cümlələr

“İşiyə peyğəmbər” kitabında şərabin məzəmməti barədə daha aydın mətləblər gözə dəyir. Belə ki, deyir: “Vay olsun səhərlər durub məstedicilərin sorağına gedən və gecə saatlarına kimi oturub şərabin onları qızdırmasını güdən kəslərə!”¹

Yenə orada deyilir: “Onlar da şərab vasitəsilə zəlalətə uğradılar, məstedicilərlə yollarını azdılar”².

Əhdi-Cədidə, Pavelin efeslilərə məktubunda da belə deyilir: “Şərabin məsti olmayın ki, onda fəsad vardır”³.

Şərabdən çəkirmək barədə olan açıq-aşkar cümlələr Əhdi-Qədim və Əhdi-Cədidin kitablarında gəlmiş cümlələrdir. Bu kitablarda paradoksun mövcudluğuna dair canlı şahidlər olmasına baxmayaraq, orada şərab haqqında qeyd edilənlər Məsihin ilk möcüzəsi ilə əsla düz gəlmir və şərabin murdar və çirkinliyini, əxlaqi-ictimai fəsadlarını, azdırıcı olmasını bəyan edir.

Bütün bunlara rəğmən, sözügedən kitabların mövzu və məzmununun yenə də Allah tərəfindən olduğunu iddia etmək olarmı?!

Sual:

İrad edilə bilər ki, spirtli içkilərin qadağan olmasına dəlalət edən yuxarıdakı bütün sitatlar Əhdi-Qədimdəndir və bu səbəbdən xristianlar sözügedən bütün kitabların nəsx olmasını və Məsih dinində şərabin halallığı ilə heç bir ziddiyyət daşımadığını iddia edə bilərlər.

Cavab:

Bu irad bir neçə cəhətdən məqbul deyil:

Birincisi, Pavelin məktublarında şərabdən birbaşa çəkindirilmiş və o, fəsad mənbəyi sayılmışdır. Eyni zamanda xristianlar Paveli həvarilərdən, onun məktublarını isə səmavi kitablar sırasında bilirlər.

¹ “İşiyə peyğəmbər” kitabı, fəsil 5, cümlə 11

² “İşiyə peyğəmbər” kitabı, fəsil 28, cümlə 7

³ “Əhdi-Cədid”, fəsil 5, cümlə 18

İkincisi, sonradan qeyd edəcəyimiz kimi, incillərdə gələn Məsihin bəzi sözlərindən başa düşülür ki, o, Musa şəriətinə heç bir dəyişiklik etməyib, əksinə onu təkmilləşdirib, ona rəvac vermişdir.

Üçüncüsü, bütün bunlardan əlavə, cismi, ruhi, ictimai-əxlaqi zərərlərinə ağılı şahidlik etdiyi, həm də dana öncə qeyd edildiyi kimi keçmiş şəriətlərdə zamandan asılı olmayaraq, haram olmuş bu növ (spirtli içkilər kimi) hökmlərin nəsx olunması, yəni qüvvədən düşməsi mənasızdır.

Məsələn, “İşiyə” kitabında şərab azgınlıq qaynağı kimi tanıtdırılmış, “Süleymanın təmsillər”ində təhlükəli ilan və əfiyə bənzədilmişdir. Haramlığına dəlil kimi məst halda ağılı itirmək, başqalarının qadınlarına baxmaq və zehində günah fikrini formalaşdırmaq göstərilmişdir. Bu kimi məsələlərin zaman keçməsi ilə dəyişən, qüvvədən düşən olmaması məlumdur, belə hökmlərdə heç vaxt qüvvədən düşmə ola bilməz.

Mariya Maqdalena dastanı

Lukanın İncilində deyilir: Fərisilərdən (efeslilərdən)¹ biri ondan (Məsihdən) birgə nahar etmək üçün vaxt aldı. Sonra o, fərisinin evinə gəlib oturdu. O şəhərdə günahkar olan bir qadın eşitdi ki, İsa fərisinin evində yeməyə oturub. Ətirlə dolu şüşə gətirdi, onun arxasında ayaqlarına yaxın durdu və göz yaşları ilə ayaqlarını yumağa başladı, saçları ilə onları qurutdu, sonra ayaqlarını öpdü, onları ətirlə ətirlədi. İsadən nahar vədəsi alan fərisli şəxs bu səhnəni görüb öz-özünə dedi ki, əgər bu şəxs peyğəmbər olsaydı, hər halda ona toxunanın kim və necə bir qadın olduğunu bilərdi, çünki o günahkar qadındır.

İsa cavab verdi: Ey Şəmun, sənə deməyə sözüm var!

Dedi: Buyur, ey ustad!

¹ Fərisilər yəhudi tayfalarındandır.

İsa Məsih dedi: Bir şəxsin iki nəfərdən alacağı vardı, birindən beş yüz, digərindən əlli dinar. Borcu qaytarmağa imkanları olmadığına görə borc sahibi onların hər ikisini bağışladı. İndi de görüm, hansı biri ona daha çox məhəbbət bəsləyəcək?

Şəmun cavabında dedi: Güman edirəm, daha çox bağışladığı şəxs.

Həzrət İsa ona dedi: Gözəl dedin! Sonra həmin qadına işarə edib Şəmunu dedi: Bu qadını görmürsənmi? Sənin evinə gəldim, ayaqlarım üçün su gətirmədin, amma bu qadın ayaqlarımı göz yaşı ilə yudu, saçları ilə onları qurutdu. Sən məni öpmədin, o isə evə daxil olduğumda ayağımı öpdü. Başıma yağ sürtdü, lakin o, məni ətirlədi. Bu cəhətdən sənə deyirəm ki, günahı çox olan bağışlandı, çünki daha çox məhəbbət göstərdi, az bağışlanan kəs, az məhəbbət göstərəndir”¹.

İncildən nəql etdiyimiz bu macərə barəsində bir neçə sual yaranır:

a) İsanın ^(*aleyhis*)_(*salam*) günahkar qadının münasib olmayan və yanlış məhəbbəti qarşısında təslimçiliyinə; göz yaşları ilə ayaqlarını yuyub saçları ilə qurutmasına, əlləri ilə ayaqlarını ətirləməsinə və davamlı öpməsinə (xüsusilə, yaşlı, çirkin bir qadın deyilsə, şəhərin günahkarı sayılırdısa) icazə verməsinə nə lüzum vardı?

Əgər qəbul etsək ki, o, keçmiş günahlarından tövbə etmək üçün İsanın ^(*aleyhis*)_(*salam*) yanına gəlmişdi, günaha görə vicdan əzabı çəkməsi, Allaha iman gətirməsi, Məsihə bağlılığı, pozğun işləri tərk etmək qərarına gəlməsi buna yetərli idi və üzü sürtmək, əl çəkmək və bənzər artıq-əskik əməllərə heç bir dəlil və icazə yox idi. Görəsən, bu iffətdən kənar işlərin qarşısında təslim olmaq peyğəmbərlik, xalqa rəhbərlik məqamına və səmavi kitabların mətninə uyğundurmu?

¹ “Luka incili”, fəsil 7, 36-47 cümlələr

b) Görəsən, həzrət Məsihin bu əməli digər insanlar, xüsusilə də həvarilər üçün örnək olmadımı ki, belə utancverici məhəbbətlərə qucaq açsınlar?

c) Bu macərədə Məsihdən nəql edilən üzr çox qəribədir. Ona görə ki, qeyd edilən üzrün xülasəsi budur ki, bu qadının günahı sənin (ey Şəmun) günahından çoxdur və çox məhəbbət göstərdiyi üçün çox da bağışlandı. Bu cavabın Şəmunun Məsihə qarşı qəlbindən keçirdiyi iradla nə kimi əlaqəsi olduğu məlum deyil və bu misal, bu məntiqlə onun Məsihə iradına necə cavab olacaq?

Hər halda, Luka İncilinin bu hissəsi də, bu kitabların təhrif olunmasına dair növbəti bir şahiddir, xüsusilə də bu dastan həqiqətdən çox əfsanəyə bənzəyir. O qədər göz yaşını hardadı ki, başqasının ayağını (su əvəzinə) onunla yusun və saçını ilə qurulasın?!

Xristianlıqda boşanmanın hökmü

Hazırkı incillərdə boşanmaq barəsində kəskin hökmlər gözə dəyməkdədir, hansı ki, nə səmavi hökmlərə, nə də bəşərin dəqiq qanunlarına bənzəri var. Belə ki, heç bir məntiqlə düz gəlmir və o da, boşanmanın qəti qadağan olunmasıdır. Lukanın İncilində qeyd edilir: Hər kim qadınını boşayıb, başqası ilə nikaha girsə, zinakardır və hər kim boşanmış qadını nikahına alsın, zina etmişdir¹.

Buna bənzər hökmlər Markın incilində² və Mattanın incilində³ gəlmişdir.

Maraqlıdır ki, Mattanın incilində deyilir: Bir dəstə Bəni-İsrailli Məsihə ^(səlam) irad etdilər ki, Musa ^(səlam) boşanmağa icazə vermişdi, bəs, sən niyə qadağan etmişsən? O, elə bir cavab verdi

¹ “Luka incili”, fəsil 16, cümlə 18

² “Mark incili”, fəsil 10, cümlə 11

³ “Matta incili”, fəsil 5, cümlə 33

ki, bu xüsusda müxtəlif məqamlara aydınlıq gətirir. İncilin orijinal mətni:

“Ona (yəni İsayə) dedilər: Bəs, niyə Musa əmr verdi ki, boşasınlar və ayırsınlar?

O dedi: Musa sizin daş qəlbinizə görə, sizə icazə verdi ki, qadınlarınızı boşaya bilərsiniz, lakin əvvəldən belə deyildi. Və sizə deyirəm hər kim arvadını zina səbəbi istisna olmaqla boşayıb başqasını nikaha alsın, zinakardır və hər kim boşanmış qadını nikahına alsın, zina etmişdir.

Həvarilər ona dedilər: Əgər ər-arvadın hökmü belədirsə, nikaha girməmək daha yaxşıdır.

O dedi: Əta olunan kəslərdən başqa məxluqatın heç biri bu sözü qəbul etmir, çünki xacələrdir ki, analarının qarnından belə çıxırlar, xacələrdir ki, camaatdan belə çəkinirlər, xacələrdir ki, Allahın mələkutuna görə qəbul etmək gücünə malik olduğu halda, qəbul edirlər (hər kimi qabiliyyəti varsa, onu qəbul etsin – digər tərcümədə)”¹.

Yuxarıdakı ibarətdən bir neçə məqam başa düşülür:

a) Boşanma əvvəldən dini hökm deyildi.

b) Musa ^(səlahət) camaatın daşürəkliliyinə görə boşanmaya icazə verib.

c) Zina səbəbi istisna olmaqla, heç bir halda boşanmaq olmaz.

d) Bacaranların evlənməməsi daha yaxşıdır (çünki Məsih şagirdlərinin sözünü təsdiq etdi və dedi: Amma, bütün insanlar evlilikdən çəkinə bilməzlər, yalnız ilahi lütf və mərhəmətə nail olanlar bunu bacarar. Sonra bu sözün təsdiqi üçün xacələri üç qrupa böldü: anadangəlmə xacə olmaq, insanlar arasında bilinən xüsusi üsulla xacə olmaq, Tanrı və mələkut üçün xacə olmaq. Xristian rahiblərinin evlənməməsinin bir səbəbi də Məsihin və şagirdlərinin sözündən ilham alması ola bilər.)

¹ “Matta incili”, fəsil 19, 7-12 cümlələr

Hər bir surətdə incillərin açıq-aşkar ibarələri xristianların boşanmağı qadağan bilməsinə səbəb olub. Ancaq, bu gün bir çox xristian xalqları həyatın vacib tələblərinə əsasən, bu qanunu pozub, öz ölkələrində boşanmağı qanuniləşdiriblər.

İndi də, bu hökmü araşdıraq:

1. Burada ilk nəzərə çarpan şey budur: Məsih özünü Tövrətdə gələn dinin islahatçısı kimi deyil, təkmilçisi kimi təqdim edir. Musanın ^(*alehis-salam*) dinində icazəli olan bir şeyi necə kökündən qadağan edə bilər?

Matta incilində deyilir:

“Güman etməyin ki, Tövrəti və nəbilərin səhifələrini batil etməyə gəlmişəm. Xeyr, batil etməyə deyil, əksinə təkmilləşdirməyə gəlmişəm. Odur ki, hər halda sizə deyirəm: göy və yer məhv olmadıqca, əsla Tövrətdən (bir hər) və nöqtə itməyəcək ki, hər şey həyata keçsin. Deməli, hər kəs bu hökmlərin ən kiçiyini belə pozub, camaata elə öyrətsə, mələkut aləmində ən aşağı sayılacaq”¹.

Həmin mövzu Lukanın incilində də gəlmişdir:

“Lakin, göyün və yerin dağılması, Tövrətdən bir nöqtənin düşməsindən daha asandır!”²

Məlumdur ki, Tövrətdən bir nöqtə düşməməsi dedikdə, naxışları və yazıları nəzərdə tutulmur, çünki zamanla onlar itir, əksinə məqsəd bu yazı və naxışların mənasıdır. Yəni, kitabın mövzu və hökmləri əsla nəsx olmayacaq (Əlbəttə, hazırkı incilləri qəbul edənlərin etiqadına əsasən).

“Nəsx” lüğətdə, elə aradan qaldırmaq mənasındadır. Bəlkə də, İncilin bu təbirinin (ərəb dilinə) tərcüməsində ən düzgün ifadə elə “nəsx” kəlməsi olsun.

Sual:

¹ “Matta incili”, fəsil 5, 17-19 cümlələr

² “Luka incili”, fəsil 16, cümlə 17

Ola bilsin ki, bu hökm şəriət və Tövratin tərkib hissəsi deyil, Musanın ^(əleyhissə) ^(salam) dili ilə bəyan olunan müvəqqəti hökm idi.

Cavab:

Bu hökm, xristianların da qəbul etdiyi Tövratda birbaşa gəlmişdir və Musa ^(əleyhissə) ^(salam) şəriətinin digər hökmləri kimi aşkar qeyd edilmişdir.

Tövratin beşinci kitabı “Qanunların təkrarı”nda¹ belə yazılır: Bir qadını öz nikahına keçirən kimsənin qadın xoşuna gəlməsə, onda nalayiq bir şey tapsa, o zaman boşanma ərizəsi yazıb əlinə verdikdən sonra evindən çıxarsın. (Qadın) onun evini tərk edərək bir başqasının arvadı olsun. Əgər növbəti ər də onu bəyənməsə, boşanma ərizəsi yazıb əlinə verdikdən sonra onu evdən çıxarsın².

Məntiqdən kənar bir hökm

Sözsüz ki, evlilik müqəddəs bir əhd-peymanlıdır və ömrün sonuna kimi davam etməsi üçün səy göstərmək lazımdır. Amma, şübhəsiz, elə zərurətlər də irəli gəlir ki, bu əhdin davamlılığını dözülməz edir, müxtəlif fəsadların yaranmasına, yaxud tərəflərin narahatlığına səbəb olur. Evliliyin belə hallarda, narahatçılıq və fəsad törətsə belə, davam etməsinə əsla israr edə bilmərik. Nümunə olaraq, bir neçəsini xatırladıyıq:

a) Qəti mümkün olmayan məqamlarda; hər hansı səbəbdən ruhiyyəsi uyğun gəlməyən kişi və qadın münasibətlərində - hansı ki, yola gələcəklərinə heç bir ümid yoxdur – saziş olmadığı halda, müştərək həyatlarını davam etdirmələrinə məcbur etsək, intihar və ya evdən qaçmaqla nəticələnə bilər. Yaxud da, bir-birini məhv etmələri qorxusu yaranar. Reallaşması mümkün olan belə bir fərzlə, acı nəticələr doğuracağına rəğmən, onları

¹ Musanın şəriəti onda təkrar olduğu üçün onu “Qanunların təkrarı” adlandıırıblar.

² “Tövrət”, “Qanunların təkrarı”, fəsil 24, 1-4 cümlələr

müştərək həyatın davamına məcbur etmək ağlabatandırmı? Belə hallarda kişidən birdəfəlik boşanma haqqını almağımız doğrudurmu?

b) Məcburiyyət halında; ər və arvad hər ikisi eyni məkanda yaşamaq gücünə malik olmadığı (misal üçün, biri təbiətinə görə isti və quru, digəri isə rütubətli və soyuq iqlimdə yaşamaq istəyir), yaxud kişinin iş yeri arvadın təbiətinə uymayan məkanda olduğu halda demək olarmı ki, ər və arvad birinci evliliklərində qalmağa məcburdurlar, əgər kişi boşanmaq, yaxud ikinci evlilik istəsə, zina etmişdir?

c) Tərəflərdən birinin əlacsız xəstəliyə tutulması və ya dəli olması, yaxud cinsi münasibətlərə mane olan xəstəliyə yoluxması, yaxud da cütlüklərdən birinin itkin düşməsi halında icbar hökmü ilə evlilik zindanında əbədi həbs etmək olarmı? Hansı ki, heç bir faydası yoxdur və nəticəsi ziyandan başqa bir şey deyil.

Ümumiyyətlə, belə məqamlarda evliliyin davamlılığına israr etmək, əksər hallarda zinaya düşməklə nəticələnir; belə ki, həmin əməlin qorxusundan belə bir hökm verilmişdir. Məlumdur ki, belə bir vəziyyətdə bir ömür yaşamağa çox az adam razı olar.

Bəlkə də, deyəcəksiniz ki, bir dəfə zinadan sonra üzr götürüləcək, boşanmaq icazəli olacaq və ömrün sonuna kimi davam etməyəcək. Lakin diqqət etmək lazımdır ki:

Birincisi, bu hökm zina edən kişi barəsində yox, qadın barəsindədir. Deməli, əgər qadın dəli və ya itkin, yaxud cinsi yaxınlığı mümkünsüz edən xəstəliyə yoluxmuş, ər isə gənc biri olsa, onlarla iffətdən kənar iş görsə belə, ömrünün sonuna kimi həyat yoldaşına dözməlidir.

Daha yaxşı olmazmı ki, onu boşayıb, özü üçün yeni bir həyat qursun?

İkincisi, sözün mənasından belə çıxır ki, qadına zina etməsi üçün haqq tanınmalı, ya onu sərbəst buraxmalıyıq. Bundan

sonra isə kişiyə boşamaq icazəsi verməliyik. Daha yaxşı olmazmı ki, elə əvvəldən, bu qanunsuz işə mürtəkib olunmadan, ona boşamaq icazəsi verilsin?

Bu cəhətdən boşanma qadağasına riayət edilən mühitdə bir çox pozğunluqlara şahid oluruq, hətta xristian keşişlər də buna etiraf edirlər. Katoliklərin möhtərəm keşişlərindən biri Manhetten şəhərinin ilahiyyat universitetinin professoru B.C. Şel bir məqaləsində yazır:

Boşanmanın qarşısını almaq üçün Katolik kilsəsinin sərt və zorakı mövqeyi doğru deyil və ər-arvadın əxlaq pozuntusuna yol açır, bir-birilərindən ayrı yaşamağa məcburdurlar¹.

Bunu da keçsək, “boşanmanın yeganə yolu arvadın zina etməsidir” iddiasının özündə, müştərək həyat yaşamaq istəməyən kişi və qadınlar təşviq edilir, yəni öz məqsədlərinə çatmaq üçün bu vasitədən istifadə edib, azad ola bilirlər.

Yeri gəlmişkən, bu hal dəfələrlə baş vermişdir. Praktiki olaraq, insanları pozğunluğa dəvət edən qanunun özü və kitabının məzmunu səmavi ola bilərmi?

3. Burada diqqəti cəlb edən digər mövzu, boşanmağa dair İncildən nəql etdiyimiz ibarələrdə bu cümlənin gözə dəyməsidir: “Musa sizin daşürək olduğunuza görə, sizə qadınlarınızı boşamaq icazəsi vermişdir”.

Burada sual yaranır ki, cəmiyyətin daşürəkliliyi bahasına məsləhət görülmüş və görülməkdə olan hökmü onun ziddinə dəyişmək olarmı? Tutaq ki, buna bəraət qazandırdıq, yenə sual qalır ki, o zaman Məsihin dinini qəbul etməklə vəzifələnen Bəni-İsrail cəmiyyəti artıq daşürək deyildi, yoxsa incillərin şəhadətinə əsasən, ən böyük daşürəkliyi Məsih və ardıcılılarına onlar etdilər?

¹ “Keyhan” qəzeti, 9/02/1968

Təbii bir ehtiyacla mübarizə

Bütün bunları nəzərə almasaq, Matta incilinin 19-cu fəslində üç dəstə xacə haqqında nəql etdiyimiz ibarələrdən, ondan əvvəl və sonrakı cümlələrdən yaxşı başa düşülür ki, əgər insan Tanrının mələkutu üçün özünü xacə edə bilsə, fəxrdir, amma hər kəs bunu bacarmır.

Əgər xacə olmaqdan məqsəd, onun həqiqi mənası olsa, onda bu çox qəribə göstərişdir, iradə isə hamıya bəllidir.

Yox, əgər məqsəd mütləq şəkildə evliliyin tərkidirsə, bu həm yaradılış qanununa ziddir, həm ağıl, məntiq və ictimai məsləhətə qarşıdır, həm də Əhdi-Cədidin bəzi kitablarının məzmunu ilə birbaşa uyğun gəlmir.

Bildiyimiz kimi dini qanunlar, yaradılış qanunlarının təkmilləşdirici olmalıdır. Başqa ifadə ilə desək, şəriət sistemi yaradılış sistemini təkmilləşdirməlidir. Bəs, necə ola bilər ki, Allah yaradılış yolu ilə insanın vücudunda xüsusi bir instinkt yaratdıqdan sonra, din vasitəsilə də tamamilə qarşısını alsın (onu mötədil etmək yerinə)?

Hansı məntiq və ağıl icazə verir ki, çox cəmiyyətli təbəqə fitri bir işi həmişəlik tərk etsin, xüsusilə bu təbəqə – ruhani təbəqə – cəmiyyətin seçilmiş təbəqəsidirsə və mümkündür ki, onlardan həm irsiyyət, həm də tərbiyəvi mühit hökmü ilə xalqın mənəvi rəhbərliyi məqamına yiyələnərkən nəzərə çarpacaq zəka, istedadla malik olacaq övladlar dünyaya gəlsin.

“Kilsə islahatları tarixi” kitabının müəllifi Con Elder – hansı ki, özü də protestant kilsəsi ardıcılılarından – subay həyat, onun vaiz və keşiş təbəqəsinə təhmili ənənəsinə etiraz əsnasında yazır:

Protestant məmləkətlərində sabit olmuşdur ki, vaizlərin övladları ali və mühüm məqamlara yiyələnərkən xalqın digər təbəqələrinin övladlarından iyirmi dəfə daha istedadlıdırlar¹.

¹ “Kilsə islahatları tarixi”, səh. 115

Bundan əlavə sözügedən mövzu Əhdi-Cədidə sitat gətirdiyimiz Pavelin məktubları ilə də uyğun gəlir. Pavelin korinfilərə ilk məktubunda oxuyuruq: “Digər elçilər və Tanrı qardaşları kimi bir dindar bacını (rahibəni) arvad alıb, özümüzə aparmağa ixtiyarımız yoxdurmu?”¹.

Bu kəlamdan, Pavelin və Məsihin digər həvariləri, elçiləri və qardaşlarının da evləndikləri və belə bir mövzuya qadağa qoymadıkları çox gözəl başa düşülür.

Pavelin Timofeyə ilk məktubunda deyilir: “Keşiş (yepiskop) gileysiz, zirək, ağıllı bir qadına sahib, nizam-intizamlı, qonaqpərvər və təlimə rəğbətli olmalıdır”².

Qeyd edək ki, həmin məktubun 4-cü fəslində deyilir:

“Amma Ruh birbaşa deyir: Axır zamanda bəziləri imandan dönüb, azğın ruhlara, şeytanların təlimlərinə qulaq asacaqlar. Yalnız özlərini görənlər yalançıdır riyakarlıqla evliliyi qadağan edəcək, haqqı tanıyan və möminlərə Tanrının yaratdığı qidalardan çəkinməyi hökm edəcəklər ki, onları şükür etməklə yesinlər”³.

Bu kəlamdan yaxşı başa düşülür ki, evlilik qadağası sonrakı dövrlərdə vücuda gələn bidətlərdəndir və bu, şeytanların, azğın ruhların zəlaləti nəticəsindədir.

Bu qeyd edilənlər, Matta incilindən başa düşülənlərlə ziddiyyət təşkil edir və bir araya gəlməsi mümkün deyil.

Qeyd edilənlərdən belə bir həqiqət üzə çıxır ki, boşanmanın şəriət hökmü olmamasına dair Matta İncilinin cümlələrindən istifadə olunan və katolik kilsəsinin indi də keşişlər üçün icbari qanun kimi tanıdığı əbədi subaylıq həm Əhdi-Cədid kitablarının məzmunu, həm də ağıl və ictimai məsləhətlə ziddir.

¹ “Əhdi-Cədid”, Pavelin məktubu, fəsil 9, cümlə 5

² Yəni orada, fəsil 3, cümlə 2

³ “Əhdi-Cədid”, Pavelin məktubu, fəsil 4, 1-3-cü cümlələr

Hətta, xristian ruhanilər sisteminin məsləhəti də bu qanuna tamamilə ziddir. Ona görə ki, bu mövzu, keşişlərin icbari subaylığını dəstəkləyən katolik ruhanilərinin bir çox problemlər yaşamasına səbəb olur, çünki bildiyimiz kimi cinsi ehtiyac bəşərin ən asi ehtiyacıdır, bir ömür onu həbs etmək əksər insanlar üçün mümkün deyil. Onun kontroldan çıxması rüsvayçılığa gətirib çıxarır və bu, xristian ruhaniləri arasında dəfələrlə baş vermiş, qəribə problemlər yaratmışdır.

Con Elder “Kilsə islahatları tarixi” kitabında da, buna etiraf etmişdir:

Eyni halda, bu məqamı tam üzrxahlıqla qeyd etmək lazımdır ki, subay qalmağa söz vermək, buna and içmək və əks cinsin nümayəndəsi ilə fasilə saxlamaq ənənəsi Lüterin dövründə keşişlər tərəfindən təkrar-təkrar pozuldu. Belə bir əhdi pozmaq öz növbəsində bir ar, beynəlxalq rüsvayçılıq idi¹.

Qeyd edilənlərdən əlavə, güclü bir meylin boğulması və düzgün yollarla təmin edilməməsi, adətən, kəskin reaksiya, ruhi və cinsi narahatlıqlarla yanaşıdır.

Bu səbəbdən evlilik həddinə çatan bir çox gənclər bu işi görmədikdə, psixoloji narahatlıqlara, təşviş, coşqunluq, fikir dağınıqlığı, həyata etinasızlıq, pessimistlik və bu kimi şeylərə düçar olur. Əlbəttə, evlilikdən sonra bütün mənfi təsirlər aradan qalxaraq, yerini tam rahatlıqla əvəz edir.

Qurani-kərim də bu həqiqətə işarə edərək buyurur:

“وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا”

“Onların yanında aramlıq tapasınız deyə, sizin üçün öz cinsinizdən zövcələr yaratması onun (Allahın) nişanələrindəndir...”².

¹ “Kilsə islahatları tarixi”, səh. 116

² “Rum” surəsi, 21-ci ayə

Belə bir halda bir qrup insanın – xüsusilə asudəliyə, ruhi rahatlığa daha çox möhtac din təbliğatçıları, ruhanilər və alimlərin – əxlaq pozuntusuna, fikir dağınıqlığına və dincliyin olmasına səbəb olan işi görməsi doğrudurmu?

İslamda evlilikdən imtina

Sual: Burada irad tutula bilər ki, evliliyin tərki İslam dinində də, mədh edilmişdir. Buna şahid, Qurani-kərimdə Yəhya barəsində gələn ayədir:

أَنَّ اللَّهَ يَبْشُرُكَ بِبَيْحِي مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ

“Allah səni Yəhya ilə müjdələyir ki, o, Allah tərəfindən olan kəlməni (İsanı) təsdiq edən, (öz qövminin) böyük və rəhbəri, çəkinən və ləyaqətlilərin nəslindən olan bir peyğəmbərdir.”¹

“حضور” – ”həsur” evlilikdən imtina edən kəs mənasındadır və ayənin Yəhyanı mədh etdiyi məlumdur.

Cavab: Bütün İslam fəqihlərinin yekdil rəyinə görə, evlilik ona meylli olanlar üçün müstəhəbdir. “Cəvahirul-kəlam” kitabının müəllifi “Nikah” bölməsinin əvvəlində yazır:

“التَّكَاحُ مَشْرُوعٌ بَلْ مُسْتَحَبٌّ لِمَنْ تَأَقَّتْ وَاشْتَأَقَتْ نَفْسُهُ إِلَيْهِ مِنَ الرِّجَالِ وَالتِّسَاءِ كِتَابًا

وَسُنَّةٌ مُسْتَفِيضَةٌ أَوْ مَتَوَاتِرَةٌ وَإِجْمَاعًا بِقِسْمِيهِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَضْلًا عَنِ الْمُؤْمِنِينَ أَوْ ضَرُورَةً مِنَ الْمَذْهَبِ بَلِ الدِّينِ”

“Bu xüsusdə nəql olunan bütün hədislər bu həqiqəti birbaşa təsdiq edir².

Aydındır ki, bəhsimiz, adətən, evliliyə meylli olan kəslər barəsindədir. Ancaq evliliyə çox da meylli olmayan kəslərə gəlincə, məşhur rəyə əsasən belə şəxslərin evlənməsi müstəhəb-

¹ “Ali-İmran” surəsi, 39-cu ayə

² Daha ətraflı məlumat üçün “Vəsailuş-şiə”nin “Nigah” kitabına müraciət edin.

dir. Evlilikdən imtina məsələsi isə, sadəcə bir zəif nəzərə əsasən, müstəhəbdir. O da, qeyd edilən ayəyə istinad etmişdir. Amma, ayənin bu mənaya dəlalət etdiyi aydın deyil. Ona görə ki, “حضور – həsur” kəlməsi həbs mənası verən “حصر” – “həsir” kökündəndir. Bir çox təfsirçilər kəlməni belə mənalandırmışlar:

“المبالغ في حبس النفس عن الشهوات والملاهي”

“Nəfsini şəhvət və əyləncədən saxlamaqda həddini aşmaq”.

Deməli, bu söz evlilikdən imtinanın mədh edilməsinə dəlalət etmir.

Ayənin konteksi də bunu təsdiq edir, çünki peyğəmbərlik üçün bəyənilmiş bir xüsusiyyət və imtiyaz kimi qeyd edilmişdir. Evlilikdən imtina mədhə layiq olsaydı belə, bu qədər əhəmiyyət daşımazdı.

“حضور” – “həsir” kəlməsindən məqsədin evlilikdən imtina edən kəs olduğunu fərz etsək, yenə məqsədin əsil mənə deyil, mənə tələbləri olması mümkündür. Yəni, mədh nəfsə sahib çıxmağa və şəhvətə hakimliyə görə ola bilər.

Hər halda, naməlum bir kəlməyə görə İslam alimlərinin yekdil rəyini və bir sıra aşkar hədisləri kənara qoymaq olmaz.

Peyğəmbərdən ^(səlləllahu əleyhi və əlih və səlləm) nəql edilən bir hədisdə deyilir:

“ما استفاد امرءٌ مسلمٍ فائدةً بعدَ الإسلامِ أفضلُ منِ زوجةٍ مسلمةٍ تسرُّه إذا نظَرَ إليها وتطيعُه إذا أمرَها وتحفظُه إذا غابَ عنها في نفسِها وماله”

“Müsəlman kişi üçün İslamı qəbul etdikdən sonra ona baxanda qəlbi şad olan, əmr verdikdə itaət edən, ər evdən çıxdıqda özünü və ərinin malını qoruyan qadından daha faydalı bir nəsibi olmamışdır”¹.

¹ “Füru-i-Kafi”, c. 5, səh. 327

XRİSTIANLIĞA QISA BİR BAXIŞ

Dünya dinlərinin hər biri, dini təlimlər və maarif nəzərindən, başqa ifadə ilə desək, hər bir xüsusi fikri və mənəvi məktəbin insanlarla ilk qarşılaşan zaman özünü göstərən özünəməxsus siması vardır. Dinin bu ümumi siması bizə bir çox şey öyrədə və həmin dinin araşdırılmasında, onun digər təlim, xüsusiyyət və məqsədlərini anlamaq istiqamətində yol göstərə bilər.

“Dinin siması” dedikdə məqsəd bu dinin aləmin yaranması, insanların çoxalması, peyğəmbərlərin göndərilməsinin hədəfi, ölümdən sonra insanın taleyi, həqiqi səadət və xoşbəxtliyə çatmağın yolları, insanların ictimai həyatdakı əlaqələrinin keyfiyyəti kimi məsələlər haqqında ümumi baxışı və bunları necə izah etməsidir.

Məlumdur ki, bu ümumi baxış dinin kiçik məsələlərdə də yolunu aydınlaşdırır.

Burada ilk öncə sözügedən məsələlər haqqında İslam dininin əsl simasını (nəzərini) araşdırıb, sonra da onu hazırkı xristianlıqla müqayisə edəcəyik və bununla da bir çox məsələlər aydınlaşacaq.

İslam dininin əsas mənbəyi (Quran ayələri) qeyd olunan məsələlər haqqında belə buyurur:

1. Bu aləmdə hər şey insan üçün yaradılıb və onun əmrinə tabedir, onun ehtiyaclarının təmin olunması üçündür:

“أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مِمَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمِمَّا فِي الْأَرْضِ

“Məgər Allahın göylərdə və yerdə olanları (günəşi, ayı, ulduzları və buludları; meyvələri, bitkiləri, dənizləri, çayları və gölləri) sizə ram etdiyini görmürsünüzmü?!”¹

“وَسَخَّرَ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ

¹ “Loğman” surəsi, ayə 20.

“(Daim öz dairəsində, hədəqəsində, özləri üçün müəyyən olunmuş yerdə) seyr edən Günəşi və Ayı sizin ixtiyarınıza verən Odur!”¹

“وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ”

“...gecəni və gündüzü sizin ixtiyarınıza verən Odur!”²

“...وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ”

“...dənizi də sizə ram edən Odur!”³

“...وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّأَنْهَارَ”

“...çayları sizə ram edən Allahdır!”⁴

“وَسَخَّرَ لَكُمْ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ”

“Allah Onun əmri ilə dənizdə üzmək (yüklərinizi bir yerdən başqa yerə daşımaq) üçün gəmiləri sizə (sizin mənafeyinizə) tabe etdi!”⁵

Buradan məlum olur ki, ən böyük izzət, dəyər və şəxsiyyət insana məxsusdur və bu dünyada hər bir şey onun üçün yaradılıb.

2. Bütün varlığının başlanğıcı (mənbəyi) Allahdır və hər şey Ona tərəf qayıdacaq. Başqa sözlə desək, bütün varlıq hər bir cəhətdən kamil, sonsuz və qeyri-məhdud olan “Varlıq”a (Allaha) doğru hərəkətdədir:

“...وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ”

“...sizi ilk dəfə yoxdan yaradan Odur və siz indi Onun hüzuruna qaytarılırsınız!”⁶

¹ “İbrahim” surəsi, ayə 33.

² “İbrahim” surəsi, ayə 33.

³ “Nəhl” surəsi, ayə 14.

⁴ “İbrahim” surəsi, ayə 32.

⁵ “İbrahim” surəsi, ayə 32.

⁶ “Fussilət” surəsi, ayə 21.

3. İnsanın yaradılmasında məqsəd onun, bütün kamal sifətlərinin mənbəyi olan o pak Zata bir nişanə olmasıdır.

Quran insanın yaradılış mərhələsində ilk olaraq belə buyurur:

“إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً”

“...Mən yer üzündə bir xəlifə (canişin) yaradacağam.”¹

Daha sonra insanın yaradılması, varlıqların həqiqətlərinin (“علم الاسماء” – “adların təlimi”) ona öyrədilməsi və bunlar mələklərə ərz olunan zaman onların insanın elmi qarşısında aciz olduqlarını etiraf etmələri hadisəsini bəyan edir. Bundan əlavə, insanlığın ali keyfiyyətlərinin inkişafını onun yaradılışının digər bir hədəfi kimi göstərərək “kamil insan”a Allah bəndəsi ibarəsi ilə işarə edir:

“وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ”

“Mən cinləri və insanları yalnız Mənə ibadət etmələri üçün yaratdım!”².

Bununla da hədəfin kamil insan (Allah bəndəsi) yetişdirmək olduğunu vurğulayır. Allah bəndələrinin, kamil insanın xüsusiyyətlərini “Furqan” surəsinin 12 ayəsində bəyan edir və onun məzmunu belədir:

“Allahın xüsusi bəndələri o şəxslərdir ki, yer üzərində aram və təkəbbürlük etmədən, təvazökar halda yeriylər, ağılsız, məntiqsiz sözə qarşı kobud davranmaz, onlara gözəl cavab verərlər. Allah hüsurunda alınlarını səcdəyə qoyar və Onun qarşısında dua və raz-niyaz edərlər. Əməllər müqabilində Onun verəcəyi əzablardan qorxarlar və buna görə də əməllərində ehtiyat edərlər. Allah yolunda sədəqə və hədiyyə verərlər və onlar bunda israfkarlıqdan və xəsislikdən uzaqdırlar. Allaha tay, bərabər və bənzər olan başqa birisini qəbul etməz və heç vaxt əllərini

¹ “Bəqərə” surəsi, ayə 30.

² “Zariyat”, surəsi, ayə 56.

günahsızların qanına bulamazlar. İffətlərini, paklıqlarını çirkaba salmaz, qoruyub saxlayarlar. Əgər günah etsələr, tez tövbə edərək Allaha tərəf qayıdar və etdikləri pis əməllərini gözəl əməlləri ilə əvəz edirlər. Heç vaxt batil və qadağan olunmuş yerdə hazır olmaz və kibarcasına imanla, təqva ilə batildən uzaq durar, ondan yan keçirlər. Allahın kəlamları və varlıq aləminin hər yerində Ona işarə edən əlamətlər qarşısında kor və karlar kimi deyillər. Onlar öz ailələrini islah etməkdə xüsusi diqqət edirlər və Allahdan gözlərinin nuru olması və qəlblərinin daha da işıqlanması üçün pak və layiqli həyat yoldaşı və övlad istəyirlər. Onlar böyüklük və izzəti təqvada axtarırlar və Allahdan istəyirlər ki, onları təqvalıların rəhbəri və onlara örnək etsin.”

Bu sahədə İslamın məntiqi və baxışı qeyd olunan ayələrdən məlum olur.

4. İslam nəzərindən peyğəmbərlərin göndərilməsinin əsas hədəfi bir neçə məsələdən ibarətdir:

Ədalətin icrası və bərpası:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ

“And olsun ki, Biz peyğəmbərlərimizi açıq-aşkar dəlillərlə (möcüzələrlə) göndərdik. Biz onlarla birlikdə (Allahın hökmlərini bildirən səmavi) kitab və ədalət tərəzisi (şəriət) nazil etdik ki, insanlar (bir-biri ilə) ədalətlə rəftar etsinlər.”¹

Təlim-tərbiyə (maarifləndirmə) və azgınlıqdan qorumaq:

“هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيَعَلِّمُهُمُ

الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“Ümmi (əksəriyyəti yazıb-oxumaq bilməyən) ərəblərə öz-lərindən peyğəmbər göndərən Odur. (Bu Peyğəmbər) əvvəllər haqq yoldan açıq-aşkar azsalar da, onlara (Allahın) ayələrini

¹ “Hədid” surəsi, ayə 25.

oxuyar, onları (günahlardan, şirk və küfr çirkaından) təmizləyər, onlara Kitabı və hikməti öyrədən.”¹

**Günahın qaranlıqlarından iman, həqiqət və itaət nuru-
na tərəf hidayət:**

“كَتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ”

“(Bu Quran) elə bir Kitabdır ki, onu sənə insanları zülmətlərdən nura (küfrdən imana) çıxartmaq üçün nazil etmişik).”²

İnsanlara mənəvi həyat bəxş etmək:

“يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ”

”Ey iman gətirənlər! Peyğəmbər sizi, sizləri dirildəcək bir şeyə (imana, haqqa) dəvət etdiyi zaman Allahın və Onun Peyğəmbərinin dəvətini qəbul edin!”³

**Bütün insanlar ölümdən sonra qiyamət günü yenidən
həyata qaytarılacaqlar, yaxşı və pis əməllərinin nəticələrini
görəcəklər:**

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ

“Kim (dünyada) zərrə qədər yaxşı iş görmüşdürsə, onu (onun xeyrini) görəcəkdir (mükafatını alacaqdır).”

”وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ”

“Kim də zərrə qədər pis iş görmüşdürsə, onu (onun zərə-rini) görəcəkdir (cəzasını çəkəcəkdir).”⁴

Bununla da onun yaxşı və pis əməllərinin heç biri, hətta ən kiçiyi belə unudulmayacaq və o, mükafat və ya cəzasını alacaq.

Bədən üzvləri, hətta üzərində yaşadığı yer də onun əməllə-rinə şahidlik edəcək. Belə ki,

¹ “Cümə” surəsi, ayə 2.

² “İbrahim” surəsi, ayə 1.

³ “Ənfal” surəsi, ayə 24.

⁴ “Zəlzələ” surəsi, 7 və 8-ci ayələr.

“الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

“Bu gün onların ağızlarını möhürləyirik. Etdikləri əməllər (qazandıqları günahlar) barəsində onların əlləri Bizimlə danışar, ayaqları isə şəhadət verər)”¹,

“بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا * يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا

“Məhz o gün (yer) öz xəbərlərini söyləyəcəkdir * Çünki (bunu) ona sənin Rəbbin vəhy etmişdir”²

Hər bir şəxsin tale və həyatı öz əlindədir və hər bir şəxs öz əməlindən asılıdır:

“كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ

“Hər kəs öz əməlinin girovudur, (hərə öz əməlinin əvəzini alacaqdır!)”³ və öz səyi miqdarında da müəyyən yerə çatacaqdır.

Allah-taala hamını hidayət edib, yaxşı və pis yolu seçən isə insanların özləridir:

“إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

“Biz ona haqq yolu göstərdik. İstər (nemətlərimizə) minnətdar olsun, istər nankor”⁴

Heç kim anadan günahkar doğulmur, hamı bu dünyaya pak və iman fitrəti ilə qədəm qoyur. Heç kim başqasının günahına görə cəzalanmır: “وَلَا تُزْرَىٰ وَزْرًا وَزُرْتُ أَهْرَی” – “Heç bir günahkar başqasının günahını daşımaz).⁵ Şəfaət etmək Allahın izni olmadan

¹ “Yasin” surəsi, ayə 65.

² “Zəlzələ” surəsi, 4-5-ci ayələr.

³ “Muddəssir” surəsi, ayə 38.

⁴ “İnsan” surəsi, ayə 3.

⁵ “Fətir” surəsi, ayə 18.

mümkün deyil, “مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ” – “...Allahın izni olmadan Onun yanında (hüzurunda) kim şəfaət edə bilər?”.¹

Bütün bunlar, qeyd olunan məsələlər barədə İslamın baxışı idi. İndi isə onlar haqqında hazırkı xristianlığın baxışına nəzər salaq:

Xristian alimi Emanuel Easter “Böyük dinlər “nə bilirəm?” məcmusudur.“ kitabının 10-cu fəslində “xristianlıq“ başlığı altında belə yazır:

“Xristianlığın, yaxud nıcat dininin – müxtəlif təriqət, məzhəb və kilsələrə bölünmədən öncə – fundamental əsas və prinsiplərini aşağıdakı mövzu altında xülasələşdirmək olar:

–İnsan cənnətdə Allahın əmrindən çıxdı, nəticədə özünün ilkin ilahi keyfiyyətlərini itirdi və bəşəriyyət hələ də ilk insanın səhvinin yükünü və işgəncələrini daşıyır.

–Allah insanı xilas etmək istədi, buna görə də onun nıcatını Öz oğlunun qanlı fədakarlığında təyin etdi.

–İsa ^(səlahət) 3 nəfərdən ikincisidir ki, keçmiş peyğəmbərlər öncədən onların gələcəkdə zühur edəcəyini xəbər veriblər. Bu şəxsiyyət onun dininin dünyada yayılmasını davam etdirən kilsənin təyininə əsasən çarmıxa çəkilib.

–Kilsə vahid və “isəvi” əqidəyə malik və müəyyən dini qüdrətə tabe olan xristian birliyidir. İnsanın mütləq qüdrəti var və o özünə öz əməl və kamil dini əqidələr vasitəsilə nıcat verə bilər.

–İnsan ölümdən sonra öz mükafat və ya cəzasını alacaq, dünya bitdikdən, bədənlər dirildikdən sonra ümumi bir məhkəmə başlayacaq²...

Başqa bir yerdə də belə deyir: “Həzrət İsa ^(səlahət) dünyaya gəldi, əziyyət çəkdi, işgəncə gördü və insanlara görə dünyadan

¹ “Bəqərə” surəsi, ayə 255.

² “Böyük dinlər”, səh. 99.

getdi. İnsan özünü fədakarlıqla xilas edə bilər. Nəinki əməllərinə görə. Əksinə, insan imana və “nicat” əqidəsinə malik olduğuna görə xilas olacaq... İnsan həzrət İsa kimi yaşmalıdır və İsa ^(əleyhis-salam) məhv olmalıdır... Biz nəhayət, həzrət İsanın ^(əleyhis-salam) və insan-pərvərliyin vasitəsilə nicat tapacağıq.”¹

Bütün insanlar zətən günahkardır

Xristianlığın siması bu yığcam yazıda izah olunmuşdur: bütün insanların zətən günahkar bilmək, onların günahı özlərinin ilkin ata və analarından irs apardıqlarını və bu günahdan qurtulmaq üçün “xilaskar”a (hamıdan öncə həzrət İsa ^(əleyhis-salam) aid olunan ləqəb) ehtiyac duymaq, sonra da günahkar Adəmin ^(əleyhis-salam) övladlarından olmayan pak və məsum bir şəxsin gəlişinə və onun “ata Allah”ın oğlu olmasına və onun Adəmin ^(əleyhis-salam) övladlarından bu zati günahı təmizləmək üçün müxtəlif işgəncələrə dözməsinə inanmaq.

Amma onlar təkid edirlər ki, yalnız həzrət İsanı ^(əleyhis-salam) özlərinin xilaskarı kimi qəbul edənlər nicat tapacaq və günahdan pəklanacaq.

“Müqəddəs Qamus” kitabında günah haqqında belə yazılır: “Müqəddəs kitab günahın yaranmasını bizim ilk valideynlərimizə nisbət verir, buna görə də heç kim günahsız deyil”².

Həmçinin mövcud incillərdə də oxuyuruq: “Adəmin günahı ilə günah, günah ilə də ölüm dünyaya daxil oldu. Bununla da, hamı günah etdiyi üçün ölüm hamının qisməti oldu.”³

Müasir xristianlığın bu xüsusi siması o qədər aşkardır ki, hətta onu xristianlıqla yeni tanış olanlar üçün ilkin dərslər adı altında ən sadə təbliğat olaraq çap edilirlər. Məsələn, “müjdə məktubları dərsləri” adı ilə çap olunan Tehran kilsəsinin xarici təbli-

¹ “Böyük dinlər”, səh. 105.

² “Müqəddəs Qamus”, səh.753.

³ “Pavelin rumlulara yazdığı məktub”, fəsil 5, 12 və 14-cü cümlələr.

ğatlarının 11-ci dərində “günah“ adlı başlıq var, orada belə yazır:

İndi istəyirik ki, aşağıdakı nöqtələr haqqında diqqətlə və dərinləndən düşünəsiniz:

a) Hamımız günah etmişik...

b) Allah Quddusdur (müqəddəsdır, Sübhandır) və günaha nəzər sala bilməz...

c) Əgər günahlarımız bağışlanmasa, əbədiyyətə qədər Allahın hüzurundan (Onun yanında olmaqdan) məhrum qalacağıq.

d) İsa Məsih ^(*aləhis*)_(*salam*) öz canını fəda etdi ki, bəşərin günahları bağışlansın...

e) Allah öz kəlamında buyurur: “Əgər İsa Məsihi ^(*aləhis*)_(*salam*) öz xilaskarımız olaraq qəbul etsək, bağışlanacağıq”...

Allah-taala bəşərin günahlarının bağışlanması üçün yalnız yeganə yol təyin edib və o da budur ki, biz İsa Məsihi ^(*aləhis*)_(*salam*) öz xilaskarımız kimi qəbul etməli, qəlbimizlə ona təslim olmalı və günahdan qurtulmaq üçün yalnızca ona sığınmalı, ona təvəkkül etməliyik.

Daha sonra bu dərində sonunda belə davam edir: “Hörmətli oxucu, əgər günahlarınızın bağışlanmasını istəyirsinizsə, Allahın təyin etdiyi o qurbana, yəni İsa Məsihə ^(*aləhis*)_(*salam*) arxalanın ki, əbədi nicat tapasınız, xilas olasınız”.

Göründüyü kimi müasir xristianlıq özünü “günahbağışlayan“ bir operator simasında göstərir, istər ilkin zati günah olsun, istərsə də insanın sonradan etdiyi digər günahlar. Əgər bəşərin təlim-tərbiyəsi və mənəvi fəzilətlərinin təkamülü məsələsinin bir rolu varsa da, bu, ikinci dərəcədə yer alır. Amma ictimai əlaqələrin tənzimlənməsində, həyat və məişət sahəsində laqeyddir (bu haqda sonra danışılacaq).

Hər halda, bu ibtidai əqidə və baxışın müxtəlif cəhətlərə görə iradları var:

1. Bəşər nəslli günahkar kimi tanıtılır və bu mövzu insan şəxsiyyətinə böyük bir zərbə vurmasından əlavə, onu günaha təşviq edir. Çünki, günaha düşmək onun üçün bir növ, ata-anasından irsi olaraq apardığı ikinci fitrətə qayıdışdır.

2. Bəşər üçün təyin olunmuş günah irsi və dəlilsiz bir günahdır. Fərz edək ki, ilk ata-ana günaha düşüb, bunun bizimlə nə əlaqəsi var? Axı nə üçün onların günahı bütün aləmə sirayət etməli və bunun arxasınca da ölüm insanın yaxasından yapışmalıdır? Belə ki, əgər günah olmasaydı, insanın taleyində ölüm də olmayacaqdı.

Göründüyü kimi, Tövratin “Yaradılış kitabı”na əsasən ilk günah yaxşı-pis, yaxud elm-cəhalət ağacından meyvə yeməkdən başqa bir şey deyil. Beləliklə, yaxşı-pisi bilmək böyük günahdır və bu, bütün bəşəriyyəti aludə edib, onların inancına görə İsa Məsih ^(əleyhissəlam) də bu günahın paklanması üçün gəlib.

3. Necə ola bilər ki, yalnızca bir nəfərin qurban olması və onun işgəncə görməsi ilə hamı günahdan paklansın? Hansı ki, günah insanın ruhunda, canında, xüsusiyyətlərində və əxlaqında dərin təsirlər qoyur və hər şeydən öncə o təsirlər təmizlənməlidir.

4. Müasir xristianlıq uyuşdurucu bir dərman rolunu oynayır və onun yeganə təsiri günahkarların narahat vicdanlarını qeyri-məntiqi yolla sakitləşdirmək və keyləşdirməkdir!

Başqa sözlə desək, bu xüsusi təlimlər insanın qanunsuz əməllərinin qarşısını almaq üçün bir amil kimi böyük təsirə malik əxlaqi və dini vicdanı zəiflədərək təsirdən saxlayır və ona dəhşətli cəzalar müqabilində toxunulmaz vicdan bağışlayır. Tərbiyənin əsası olan “nəfsi-ləvvamə”nin (yəni özünü qınayan, danlayan nəfsin) fəaliyyətini tamamilə dayandırır. Günahkarlara söz verərək onları əmin edir ki, Məsihə iman gətirməklə heç bir şərt olmadan nicat tapacaqlar; məgər Məsih ona bütün iman gətirənlərin qurbanı deyildirmi?!

Nəticədə isə islah və tərbiyə amili olan din, fəsad amilinə çevrilmiş olacaq. Günahkar insanları günaha daha da təşviq edəcək.

Bəlkə də müasir xristianlığın bu xüsusi simasına (rənginə) görədir ki, ingilis filosofu Bertran Rassel “dinlər”in yaranma mənşəyi haqqında elə bir amil vurğulayır ki, həmin amil insanı şəhvəti aşır-daşanda etdiyi günahlardan xilas edir. Belə ki, o yazır:

“Dinlə əlaqəsi olan üçüncü amil elə əməllərdən ibarətdir ki, insana məxsus olan şəhvətlər coşduğu zaman onu bu əməlləri etməyə vadar edir. Əlbəttə, insan çox gözəl bilir ki, aramlaşdıqdan sonra bu cür əməl etdiyi üçün təəssüflənəcək və peşman olacaq.”

Bu sözdən bir az sonra əlavə edir: “Düşünürəm ki, bu gün kilsədə geniş yayılmış olan din hər növ düzgün və böyük fikrin inkişafına maneədir!”¹

İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) qurban olması ilə bəşəriyyətin günahlarının satın alınması

Bu məsələ müasir xristianlığın əsas inanclarından biri və digərləri ilə qarşılaşan zaman kilsə təlimlərinin ilk göstərdiyi simalarından sayıldığına görə, eyni zamanda İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) ləqəblərindən birinin “fədakar”² olduğu və bu din “nicat” dini adlandırıldığı üçün uyğun məsələ üzərində, onun nəticə və kökləri haqqında daha dəqiq araşdırma aparmaq lazımdır.

Bəziləri inanırlar ki, bəşəriyyətin günahlarının İsanın ^(əleyhissəlam) qanı ilə satın alınması məsələsi o həzrətdən sonrakı əsrlərdə meydana gəlmiş məsələlərdəndir. Onun kökü hind ayinlərinə gedib çıxır və kilsə də onlardan təsirlənib. Həmin səbəbdən

¹ “Mənim tanıdığım dünya!”, səh. 28-29.

² “Müqəddəs Qamus”, səh. 345.

deyirlər ki, 4 orijinal incildə bu məsələ haqqında heç bir məlumat yoxdur.

Əslində isə belə deyil, çünki hazırkı incillərə diqqət etdikdə, İsa Məsih ^(əleyhissə) ^(salam) haqqında bu inancın kökünün elə həmin incillərdən əxz olduğunu görürük. Amma sonrakı əsrlərdə bəzi amillərə əsasən ona əlavələr edilib və beləcə, kilsə təlimlərinin əsas əqidələrindən birinə çevrilmişdir. Məsələn, ən mötəbər incil hesab olunan “Matta İncili”ndə həzrət İsanın ^(əleyhissə) ^(salam) ömrünün sonlarında öz dilindən nəql edirlər ki, o, şagirdlərinə xitab edərək buyurdu: “Budur mənim qanım! Mənim qanım Əhdi-Cədid-də günahların bağışlanması üçün bir çoxlarının yolunda töküləcəkdir.”¹

Həmçinin orada yazılır: “O, öz ümmətini Allahın günahlarından xilas etdi”². Bu mənə həzrət Məsihin ^(əleyhissə) ^(salam) şagird və elçilərinin yazdığı məktublarda açıq şəkildə qeyd olunub. Yuhənnanın yazdığı məktublarda belə oxuyuruq: “Odur bizim günahlarımızın kəffarəsi, nəinki bizim, hətta bütün dünya əhlinin günahlarının”³.

Pavelin ibrənilərə yazdığı məktubunda da deyilir: “Günahların paklanması bitirdikdən sonra Allahın sağ tərəfində uca İlliyində əyləşdi”⁴.

Hətta amerikalı mister Haks kimi bəzi məşhur xristian yazarlar iddia edirlər ki, yəhudi şəriətində İsa Məsihin ^(əleyhissə) ^(salam) gerçəkləşdirdiyi və tamamladığı “fədakarlıq”a işarə edən çox mühüm mətləblər var. Yəni, o, hər bir məsuliyyət və bağlılığı aradan qaldırmaq, hər kəsi günahların əsirliyindən azad etmək üçün özünü fəda etdi və bu azadlığın şərti, günahkar şəxsin öz fəda-

¹ “Matta incili”, fəsil 26, 28-ci cümlə.

² Yenə orada, fəsil 1, 21-ci cümlə

³ Yuhənnə məktubu, fəsil 2, 2-ci cümlə.

⁴ Pavelin məktubları, fəsil 1, 3-cü cümlə.

karını bütün qəlbi ilə qəbul etməsi və ona qəlbən iman gətirməsidir.¹

Bu məsələ də aydındır ki, xristianlığın əqidəsinə görə hamı günahkar və günahların əsiridir, əsas etibarilə insanın təbiəti fəsad və günah üzərində qurulub. Belə ki, Billy Graham “Allahı necə tapmaq olar?” kitabında açıq-aşkar deyir:

“Biz təbii varlığımızla həqiqətdə Allahın düşməniyik, biz ilahi qanunlara tabe olmuruq. “Pavelin ruhlulara məktubu”, 8-ci fəsil, 7-ci cümləsinə əsasən: “Biz ümumiyyətlə, müti ola bilmirik... Müqəddəs kitab bizə öyrədir ki, bizim ölmüş və günah dolu təbiətimizdə elə bir amil yoxdur ki, həyat yaratsın... Müqəddəs kitab belə təlim verir ki, bizim köhnə və qədim təbiətimiz tamamilə fasiddir.”²

Beləliklə də, hamının fədakara ehtiyacı tamamilə aydın olur.

“Fədakarlıq” mövzusunun kökü hazırkı incillərdə və onunla bağlı digər məktublarda görünsə də, lakin heç vaxt xristianlığın ilkin əsrlərində bu qədər şaxələyə malik deyildi. Şübhəsiz ki, sonralar əlavə olunub və kilsə təlimlərinin əsas çöhrələrindən birini təşkil edir.

Belə nəzərə çarpır ki, bu məsələyə rəvac verməkdə aşağıdakı amillərin çox böyük təsiri olub:

1. Avam camaat tərəfindən asanlıqla qəbul olunması: Çünki bütün insanları günahkar göstərmək – özü də məcburi şəkildə və gözlənilmədən hamını caynağına alan zati bir günah – insan şəxsiyyətinə olduqca ciddi zərbələr vurur; onda ciddi narahatçılıq yaradır və bu təhqir olunma hissi insanı elə bir amilin arxasına aparır ki, onu bu vəziyyətdən qurtarsın, onun itirdiyi şəxsiyyətini özünə qaytarsın, hətta onu daha ali bir mərtəbəyə qaldırsın. Bu zaman, ona “Bu günahın təsirlərini yalnızca İsa Məsi-

¹ “Müqəddəs Qamus“, səh. 646.

² “Allahı necə tapmaq olar?“, səh. 80.

hə ^(əleyhis-)_(salam) iman gətirməklə yumaq olmaq olar!” – deyildikdə, o da çox asan şəkildə bunu qəbul edir.

2. Çəkirdirmə amili: Çünki ümumi kütlə istər-istəməz şəhvtlərin əsiridir və istəyirlər ki, həm şəhvtlərini, həm də vicdanlarını razı salsınlar. Digər tərəfdən isə, bu ikisi arasında bir çox yerlərdə ziddiyyət var. Amma kilsənin günah, “fədakarlıq” və paklanma keyfiyyəti haqqında verdiyi təlimləri qəbul etməklə bu ziddiyyətin şərinə azad ola bilərlər. Belə ki, həm öz şəhvtlərini razı salırlar, həm də günahın təsirlərindən biri olan vicdan əzabından xilas olurlar.

İsa Məsihin ^(əleyhis-)_(salam) qanı bütün zati günahların təsirlərini pak edə bilirsə, necə ola bilər ki, bu cür günahların təsirlərini paklaya bilməsin? Bununla da kilsə və onun himayədarları tez biz zamanda ümumi kütlə arasında özləri üçün möhkəm tərəfdarlar toplaya bilərlər.

Ola bilsin buna görə kilsə təlimlərinin bu hissəsi onların xarici təbliğat şəbəsində ən mühüm bölmələrdən birini təşkil edir və həmişə xristianlıqdan uzaqlaşanları günahdan xilas olmağa, həzrət Məsihə ^(əleyhis-)_(salam) iman sayəsində zati və sonradan kəsb olunan çirkinliklərdən paklanmağa dəvət edirlər.

3. Bu, xristianlığın 7 müqəddəs dini mərasimlərindən biri olan “keşişin günahları bağışlaması” məsələsi üçün həmişə zəmin hazırlayır və kilsə sistemini tamamilə rəvənəqləndirir. Xüsusilə də maddi gəlir cəhətindən fəvqəladə əhəmiyyətə malikdir.

Məsihin özünü “qurban verməsi” və “nicat” məsələsinə bəraət qazandırmaq

Son zamanlar xristian ziyalılarının bir qrupu xristianlığın hazırkı siması və günahkarların həzrət İsanın ^(əleyhis-)_(salam) qanı bahasına nicat tapması məsələsi və qurban verilmə etiqadı ilə azğın insanları islah etməyə qadir olmamaqla yanaşı, əksinə fəsadın yayılmasında təsirli bir amilə çevriləcəyini də daha yaxşı başa düşmüşlər. Bu mövzu və ondan yaranan tələblər pak bir məzhə-

bin xüsusiyyətləri ilə uyğun gəlmir. Həmin səbəbdən, çıxış yolu axtarmaq fikrinə düşmüş və xatırladılan mövzu barədə bir sıra izahlara əl atmışlar ki, onu məntiqi şəkildə nümayiş etdirlirlər.

Onun kamil nümunəsi Kidi Allenin yazdığı “Sərgərdanlıqdan nicata doğru” adlı kitabıdır.¹ O, “fədakarlıq” və bununla bağlı məsələləri qəbul oluna biləcək bir şəkllə salmağa çalışıb. Allen öz kitabının əvvəlində “günahın mənşəyi” başlığı altında gətirdiyi mövzuda günahın səbəb və mənbəyi haqqındakı sözsöhbətlərin əksəriyyətini faydasız hesab edərək yazır:

Günah bu dünyaya necə daxil oldu? Bu sual camaatı düşündürür. Görəsən, günahın məsuliyyəti Allaha yönəlirmi? Günahkar Şeytandırımı? Adəm günah yükünü bəşərin çiyinlərinə yüklədiyini üçün məsuliyyət daşıyırmı?

Bu məsələlər haqqında necə də faydasız bəhslər ortaya qoyulmuş və müzakirələr aparılmışdır! Həzrət İsa ^(səlahis) bu məsələləri heç vaxt müzakirə etməmişdi. O, bu məsələləri filosofların öhdəsinə qoydu ki, onun haqqında düşünsünlər. Onun bizə buyurduğu şey günahın ani yaranma mənşəyi haqqındadır. O, bu fəslin əvvəlində qeyd olunan ayədə buyurur: “Günah insanın qəlbindən qaynaqlanır.”²

Allen daha sonra bu fəsilin davamında iradə və ixtiyar azadlığı mövzusunu əsas prinsip kimi təyin etməyə çalışır. Bunun ardınca da “Nicatın mənası” adlı fəsildə deyir ki, nicat məsələsi haqqında müəyyən həddə səhv və yanlış ifadələr var və mən ilkin olaraq bəzi yanlış təsəvvürləri araşdırmaq, bununla da nicatın düzgün anlaşılmasına yol açmaq və nicatın həqiqətdə nə olduğunu başa salmaq istəyirəm.³

¹ Bu kitab “Nure Cahan” nəşriyyatı tərəfindən ingilis dilindən fars dilinə tərcümə edilmiş və İranda çap olunmuşdur.

² “Mark incili”, fəsil 7, 21-23-cü cümlələr.

³ “Sərgərdanlıqdan nicata doğru”, səh. 36.

Müəllif xristianların “nicat” və “qurban verilmə” haqqındakı inanclarının yanlış olmasını dolayı yolla etiraf etməklə nicatın düzgün inanclara malik olmaqdan, həmçinin, mərasimləri icra etməkdən ibarət olmadığını, əksinə nicat məsələsinin əxlaqi, ruhi bir təcrübədən və sonda əbədi bir həyatdan ibarət olduğunu sübuta yetirməyə çalışır.¹

Xülasə, o, öz kitabında “qurban olma” və “nicat” mövzuna onun xristianlar arasındakı məşhur mənasının əksinə olan və İslam əqidələri ilə tamamilə uyğun gələn bir açıqlama verir. Hətta onun (izahın) islami xüsusiyyəti çox aydın şəkildə yazıçının tamamilə islami təlimlər və kitablardan təsirləndiyini göstərir.

Əlbəttə, qeyd olunmalıdır ki, Kidi Allen kimilərinin verdiyi izahları əsla xristianlığın siması və kilsənin təlimləri hesab etmək olmaz. Hətta onun öz ifadələrindən məlum olur ki, bu kitabda qeyd edilənlər xristianların əksəriyyətinin əqidəsinin ziddinədir. Amma bu izahlar belə bir həqiqətdən xəbər verə bilər: Xristianların ziyalı yazıçıları yavaş-yavaş “nicat” və “qurban verilmə” məsələsi haqqındakı kilsə təlimlərinin çirkinliyi və onun mənfi nəticələri ilə tanış olurlar.

Onların müqəddəs kitablarında aydın şəkildə “Bir insanın vasitəsilə dünyaya günah, günahla da ölüm daxil oldu və beləcə, ölüm hamıya üz tutdu, çünki hamı günah etdi.”² deyə bildirildiyi halda, günahın həqiqi mənşəyinin insan qəlbi olması necə söylənilə bilər?

“Qurban verilmə” məsələsinə dair ötən bəhəsdə gətirdiyimiz bu qədər sənədlər ola-ola onu necə inkar etmək olar? Bu sənədlər birbaşa İsa Məsihin ^(əlehis-səlam) öz qanı ilə günahları təmizlədiyini və günahkarlara qurban verildiyini bildirir.

¹ “Sərgərdanlıqdan nicata doğru”, səh. 41-45.

² Pavelin rumlulara yazdığı məktub, fəsil 5, 12-14-cü cümlələr.

Şübhəsiz, Allahın peyğəmbəri İsanın ^(əleyhissəlam) ilkin təlimləri bu cür xurafatlarla qarışıq deyildi və bəşərin təlim-tərbiyəsi üçün gəlmişdi. Sözsüz ki, qeyd olunan xurafat və qeyri-məntiqi məsələlər indiki kilsə təlimlərində də sonrakı təhriflər nəticəsində yer almışdır. Bu da kilsənin İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) səmavi təlimlərindən yayınmasına açıq-aşkar bir dəlildir.

İslam və “nicat” mövzusu

“Qurban verilmə” və “nicat” məsələsinə verilən şərhlərdən – zaman keçdikcə ona (təlimlərə) əlavə edilən ikinci dərəcəli məsələlərdən – avam xristian və qeyri-xristian qruplar arasında xüsusi psixoloji reaksiya baxımından kilsə təlimlərinin aldadıcı və onun qorunması amillərindən biri hesab olunmasına baxmayaraq, belə təlimlərin ziyalı və zirək şəxslərin nəzərində xristianlığın təməlinə böyük zərbə vurmasının inkar olunmaması, bu məzhəbin mənfəət ardınca olan fərdlərin əlində sadələvh kütləni aldatmaq üçün dəyərsiz bir oyuncağa çevrilməsi həqiqəti aydınlaşır. Eyni zamanda materialistlərin din və onun süstləşdirici xüsusiyyətə malik olması barədə söylədiyi bütün fikirlərin hazırkı xristianlıq kimi dinlərlə uyğun gəldiyi məlum olur.

Qurban verilmə və nicat haqqında qeyd olunan geniş izahlardan belə bir həqiqət aydın oldu: Bu mövzu və zamanla ona əlavə olunan ikinci dərəcəli məsələlər kilsə təlimlərinin aldadıcı amilləri sayəsində avam xristian və qeyri-xristian kütlələri arasında xüsusi mənəvi təsir yaratdı və xristianlığın qorunub saxlanmasının səbəblərindən birinə çevrildi. Amma inkar etmək olmaz ki, bu cür təlimlər ziyalı və zirək insanların nəzərinə görə xristianlığın fundamentinə böyük zərbə vurur və onu mənfəət ardınca olan fərdlərin əlində sadələvh kütləni aldatmaq üçün dəyərsiz bir oyuncaq kimi göstərir. Materialistlərin din və onun ovsunçu bir ruha malik olması haqqında dedikləri bütün fikirlərin müasir xristianlığa bənzər dinlər haqqında uyğun olduğunu gerçəkləşdirir.

Amma burada İslamın bu haqda hansı təlimlər verdiyinə nəzər salmaq lazımdır. Bu mövzunu bir neçə cümlədə xülasələşdirərək araşdırmaq olar:

İslam dininin ən əsas maarif mənbəyi olan Quranda heç bir peyğəmbər və digərlərinin qurban verilməsi haqqında bir məlumat yoxdur. Quran heç kimi başqasının əməlinə görə günahlandırmır.

“وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ”

“Heç bir günahkar başqasının günahını daşımaz.” – cümləsi Quranın 5 surəsində təkrarlanıb¹.

Digər tərəfdən isə, nicat, bağışlanmaq və əbədi cənnətə daxil olmağın şərtinin iman və saleh əməl olduğunu deyir. Bu mövzu Quranda 30-dan çox ayədə müxtəlif təbirlərlə bəyan olunub, o cümlədən:

“ءَامِنُوا وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ”

“İman gətirən və yaxşı işlər görən kəslər isə Cənnət əhli-dirlər.”²

“وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ”

“Allah iman gətirib yaxşı işlər görən kəslər üçün bağışlanma və böyük mükafat olacağını vəd etmişdir.”³

“فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ”

“Buna görə də Rəbbləri iman gətirib yaxşı işlər görən kəsləri öz mərhəmətinə daxil edəcəkdir.”⁴

Digər tərəfdən də insanların və xalqların nicatının onların öz əməllərindən asılı olduğunu və veriləcək mükafatların həmin

¹ “Ənam” surəsi, ayə 164; “İsra” surəsi, ayə 15; “Fətir” surəsi, ayə 18; “Zümər” surəsi, ayə 7; “Nəcm” surəsi, ayə 38.

² “Bəqərə” surəsi, ayə 82.

³ “Maidə” surəsi, ayə 9.

⁴ “Casiyə” surəsi, ayə 30.

əməllərə mütənasib olacağını vurğulayır. Bu məsələyə 20-dən çox ayədə işarə olunub, o cümlədən:

“كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ”

“Hər kəs öz əməlinin girovundadır!”¹

“وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ”

“Hər kəsə kəsb etdiyinin əvəzi (və ya əməlin zahiri təcəs-sümü) tam və kamil şəkildə veriləcək.”²

“تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ”

“Onlar bir ümmət idilər ki, keçib-getdilər. Onların əldə etdikləri özlərinə, siz (kitab əhlinin) əldə etdiyiniz isə sizə aiddir və siz əsla onların etdikləri əməllər barəsində sorğu-sual edilmə-yəcəksiniz.”³

Quranda bu kimi müxtəlif məzmunlu ayələr çoxdur. Bu ayələr İslamın nicat haqqında nəzərini çox aydın şəkildə işıqlandırır.

XRİSTİANLARIN ƏQİDƏSİ

1. Xristianların “Başlangıç” (dünyadan öncəki həyat) və “Məad” (dünyadan sonrakı həyat, qiyamət) haqda əqidəsi;
2. Onların əqidələrinin məchul və mürəkkəb olması;
3. “Üçlük” (Ata-Oğul-Müqəddəs Ruh) əqidəsi və onun mənası;
4. “Üçlük” əqidəsinin meydana gəlməsinin tarixi – Misir, Hind və xristianlıqda “üçlük” əqidəsi;
5. “Tövhid” və “üçlük” ((üç üqnum) və eyni zamanda da vəhdət);
6. “Üçlük” əqidəsi heç bir şəkildə məntiqə sığmır və qəbul olunmazdır.

¹ “Muddəssir” surəsi, ayə 38.

² “Ali-İmran” surəsi, ayə 25.

³ “Bəqərə”, surəsi, ayə 134.

Müasir xristianlıq əqidəsinin xüsusiyyətlərindən biri onların dini maariflərinin əksər prinsipləri üzərinə kölgə salan xüsusi mürəkkəblik, zülmət və anlaşılmazlıqdan ibarətdir. Xüsusilə də, onların Allah, İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) şəxsiyyəti, tövhid və “üçlük” haqqındakı inancları həddən artıq anlaşılmaz və məchuldur. Müxtəlif tarixi araşdırmalar bu məsələnin əsas səbəb və qaynağının iki şeydən ibarət olmasını göstərir:

1. Xristianlıq zamanla dəyişmiş və təhrif olunmuşdur. Onların fikrində dəyişiklik daha çox həzrət İsa ^(əleyhissəlam) haqqında “qülurv”a (şişirtmə, mübaliğə) tərəf yönəlmişdir. Buna görə də, zaman axarında onların fikirləri və inancları arasında tədricən ziddiyyətlər ortaya çıxmış və onlar bu ziddiyyətlər arasında uyğunluq axtarmışlar.

2. Onların inanclarının bir hissəsi orta əsrlərin simasına uyğun gəldiyinə, qeyri-məntiqi olduğuna və müasir əsrdə qəbul olunmadığına görə, çarəsizlikdən dövrün qəbul edə biləcəyi şəkllə salınmalı idi.

Təbii ki, bir tərəfdən bu ziddiyyətlər arasında uyğunluq yaratmaq, onları bir-biri ilə mütənasiləşdirmək, digər tərəfdən də bütün bu cürbəcür inanclara məntiqi don geyindirmək üçün onları naməlum və ikimənalı şəkildə təfsir etməkdən və məchul izahlar verməkdən başqa yol yox idi. Beləliklə, qeyd edəcəyimiz kimi, onlar həll yolunu adətən, bu cür izahlar verməyə həsr etmişlər.

Bu məsələnin kamil nümunəsi xristianların Allah haqqındakı əqidələridir. Bu gün kilsənin qəbul etdiyi ən əsas prinsip “üçlük” inancıdır və bəzən ona “müqəddəs üçlük” də deyirlər.

Bu inanca uyğun olaraq üç üqnumdakı¹ allah xüsusiyyətlərində məqsəd substantivlik baxımından onların bir-biri ilə eyni səviyyəli olmasıdır. Yəni, “ata Allah“, “oğul Allah“ və “müqəddəs ruh olan Allah“. Allah oğulun vasitəsilə bütün kainatın xali-

¹ “Üqnum” “şəxs” və “prinsip” mənasındadır.

qidir. Oğul qurban verilən, müqəddəs ruh isə paklayandır. Amma bilmək lazımdır ki, bu üç üqnumun hər biri eyni mərtəbəli, eyni dərəcəli və eyni bir işə (funksiyaya) malikdir.¹

Həmin yazıçı bir neçə sətir öncə Allah haqqında yazır: “Allah, yəni özündən var olan, özündən yaranan. O, bütün varlığın xalığı və yarananı, bütün kainatın hakimidir. Onun sonsuz, qeyri-məhdud, əzəli bir ruhu vardır. O, vücud (varlıqda), hikmət, qüdrət, ədalət və kəramətdə dəyişməzdir. O, özünü müxtəlif formalarda və cürbəcür metodlarla məxluqata göstərir və zahir edir. Müqəddəs kitablarda bildirildiyi kimi, o, bütün aləmin xilaskarı olan İsa Məsih ^(*əleyhis-salām*) şəxsiyyətində təcəlli etdi.”²

Fransanın XIX əsr ensiklopediyasında “üçlük” əqidəsi haqqında belə oxuyuruq: “Üçlük – vahid bir Allahı təşkil edən və bir-birindən fərqli olan üç şəxsin vəhdətidir.”³

Qeyd olunan ensiklopediyanın verdiyi məlumatın davamından belə anlaşılır ki, üçlük və üç allah inancı yalnız xristianlara aid deyil. Əksinə, ondan qabaq hindlilər arasında olmuş və onu hind “üçlüyü”, yaxud “salus”u adlandırmışlar.

Digər araşdırmalar göstərir ki, bu ikisindən əlavə, həmin əqidə qədim misirlilər arasında da olmuş, lakin hal-hazırda yoxdur.

Amma Hind “üçlüyü”nün brahmanlar arasında hələ də bir çox tərəfdarları var. Bu əqidəyə əsasən brahmanlar inanırlar ki, birinci Allah “Brahma”da, sonra “Vişno”da, daha sonra isə “Şiva”da zühur edib. Buna görə də onların heykəllərini bir-birinə bitişik formada düzəldirlər.

Şübhəsiz, üçlüyə inanc başlanğıcda İsa Məsih ^(*əleyhis-salām*) ayininə də olmayıb və bunu bütün tarixi araşdırmalar təsdiqləyir və göstərir ki, bu mövzu xristianların əqidəsinə sonralar əlavə olunub.

¹ “Müqəddəs Qamus”, səh. 344-345.

² “Müqəddəs Qamus”, səh. 344-345.

³ Fərid Vəcdi, “Ensiklopediya”, “salus” sözü.

Bu əqidəni ilk açıqlayan şəxsin Pavel olması, yoxsa ondan sonra üzə çıxması məsələsi müzakirə obyektidir.

Larusun ensiklopediyası bu haqda yazır:

“Üçlük” əqidəsi Əhdi-Cədid kitablarında, göndərilənlərin (nümayəndələrin) əməllərində və həmçinin, onların yaxın şagirdləri arasında olmamışdır. Amma bu əqidənin necə yaranmasını, inkişaf etməsini və sonra da kilsəyə necə daxil olmasını bizə göstərən tarixi sənədlərin olmasına baxmayaraq, katolik kilsəsi və protestant məzhəbi təqlidə əsasən qeyd olunan əqidənin məsihilər tərəfindən həmişə və bütün zamanlarda qəbul olunmasına inanırlar. Bu sahədə nəzərə çarpan şey xristianların “vəp-tis” (xaç suyuna salma qüslü) mərasimi keçirilən zaman “ata, oğul, müqəddəs ruh” adlarını çəkməsindən ibarətdir. Amma gələcək bəhslərdə bu sözlərin əsil mənasının xristianların bu gün başa düşdükləri mənadan çox fərqləndiyini deyəcəyik.

Şübhəsiz, İsa Məsihi ^(əleyhissəlam) yaxından tanıyan və onun sözlərini eşidən ilkin şagirdləri “Məsih yaradanın zatını təşkil edən üç əsas cövhərdən biridir.” – inancından çox uzaq olublar. Məsələn, məşhur həvari Piter İsa Məsihi ^(əleyhissəlam) yalnız Allah tərəfindən ona vəhy nazil olan bir şəxs kimi tanıyırdı. Amma Pavel İsa Məsihin ilkin şagirdlərinin əqidəsinə qarşı çıxaraq dedi: “Məsih ^(əleyhissəlam) insandan üstündür. O yeni insan nümunəsidir. Yəni, Allahdan törəyən, dünyaya gələn ali ağıldır. Bu dünya yaranandan öncə var idi və sonra bu dünyada insan surətinə düşdü ki, onları xilas etsin. Amma eyni halda o, ata Allaha itaət edir...”

Qeyd olunan ensiklopediya daha sonra belə əlavə edir: “Miladın ikinci əsrinin tarixçilərindən biri olan Justen Marşir deyir: “Onun zamanında kilsədə elə şəxslər var idi ki, İsa Məsihi ^(əleyhissəlam) xalis, amma digər insanlardan daha kamil bir insan kimi qəbul edirdilər. Amma sonralar xristianlığın əhatəsi genişləndikcə

və bütprəstlər Məsih ^(*aləshis*-*salam*) dinini qəbul etdikcə, ona yeni əqidələr əlavə olundu.”¹

“Müqəddəs Qamus”un müəllifi də bu həqiqəti etiraf edib. O deyir: “Amma üçlük məsələsi Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədidə gizli və qeyri-aşkardır.”²

“Tövhid” və “üçlüy”ün qeyri-adiliyi

“Ata”, “oğul” və “müqəddəs ruh” dedikdə nə başa düşülür?

Keçən bəhslərdə qeyd etdiyimiz kimi, xristianların (təhrif olunsa da) müqəddəs kitablarında “üç Allah” haqqında heç bir məlumat yoxdur və üçlük məsələsi kilsənin İsa Məsihin ^(*aləshis*-*salam*) şagirdlərindən sonra xristianlığı yeni qəbul etmiş xalqlardan götürdüyü məsələlərdəndir. Bu əqidə təcəssüm olunaraq bütləşdirilmiş Allahı gözəgörməz, qeybdə olan Allahdan üstün tutan o dövrün savadsız və kütbeyin kütləsinin təbiətinə uyğun olduğu və avam camaatın öz rəhbərləri haqqında “qülurv” (şişirtmə) meylləri ilə tamamilə uzlaşdığı üçün kilsə onu özünün fundamental inanclarından biri təyin edib.

Bəlkə də, bəzi şəxslər elə güman edir ki, “vaptiz” (zati günahları pəkləməyə üçün xaç suyuna salma qüslü) mərasimində “Ata-Oğul-Müqəddəs Ruh” adlarının çəkilməsi xristianların müqəddəs kitablarında üçlük əqidəsinin varlığına dəlildir. Matta incilində gəldiyi kimi: “Bütün xalqları şagird edin və onları Ata-Oğul-Müqəddəs Ruh adına qüsl verərək pəkləyin.”³

Amma bu, yanlış fikirdir, çünki “ata” sözü Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədid kitablarında “xəliq” və “yaradan” mənalarında işlə-

¹ Fərid Vəcdi, “Ensiklopediya”, “salus” maddəsi.

² “Müqəddəs Qamus”, səh. 345.

³ Matta incili, fəsil 29, 19-cu cümlə.

nir. Tövratin “ikinci kitabı”nda belə yazır: “O (Allah) sənin atan və sahibin deyildirmi?”¹

Pavelin rumlulara yazdığı məktubda oxuyuruq: “Allahın ruhu ilə hidayət olan hər kəs Allahın oğullarıdır... Həmin ruh şəhadət verir ki, biz Allahın oğullarıyıq.”² Yuhənnanın incilində həzrət İsa ^(səlahət) Məryəmə ^(səlahət) belə deyir: “Onlara (şagirdlərimə) de ki, mənim və sizin atamızın, mənim və sizin Allahımızın yanına gedirəm.”³

Bu mənaya diqqət etdikdə, aydın olur ki, “oğul” sözü də insanda olduğu kimi cismani övlad, yaxud da ona oxşar bir şey mənasında deyil, əksinə “yaradılmış” (məxluq) və “yaradan” (xaliq), yaxud da “Allahın şərəfətli məxluq” mənasındadır.

Amma xristianların müqəddəs kitablarında “müqəddəs ruh” müxtəlif mənalarda işlənib. O cümlədən:

1. İmanın pak ruhu, mənəviyyat, aramlıq. Lukanın incilində oxuyuruq: “Mələk onun (Məryəmin ^(səlahət)) cavabında dedi: “Müqəddəs ruh sənə nazil olacaq və uca həzrətin (Allahın) qüdrəti sənə üzərinə kölgə salacaq.”⁴ Həmin fəsildə oxuyuruq: “Atası Zəkəriyyə ^(səlahət) müqəddəs ruhla doldu, (o,) peyğəmbərlik etdi.”⁵

2. Bəzən də Allah və bəndələr arasında bir vasitə olan mələk mənasındadır. Pavelin korintlilərə yazdığı məktubda oxuyuruq: “Amma Allah onları (Allahı sevən kəslər üçün hazırladığı şeyləri) öz ruhu ilə bizə aşkar etdi, çünki ruh hər şeyi, hətta Allahın hər şeyini də bilir.”⁶

¹ “Tövrət”, 2-ci kitab, fəsil 32, 6-cı cümlə.

² Pavelin rumlulara yazdığı məktub, fəsil 8, 14-cü cümlə.

³ Yuhənnanın incili, fəsil 20, 27-ci cümlə.

⁴ Luka incili, fəsil 1, 35-ci cümlə.

⁵ Yəhə orada, 67-ci cümlə.

⁶ Pavelin korintlilərə yazdığı birinci məktub, fəsil 2, 10-cu cümlə.

Məlumdur ki, Allahın birini təyin edərək onun vasitəsilə həqiqətləri bizə aşkar etdiyi ruh vəhy mələyidir.

Pavelin rumlulara yazdığı məktubda belə oxuyuruq: “Ruh bizə şəfaət edir... O, Allahın iradəsi altında müqəddəslərə şəfaət edir.”¹

Burada da “ruh”dan məqsəd müqərrəb (yaxın) və şəfaət edən mələkdir.

3. Bəzən də “təsəlli verən” mənasındadır. O, həzrət İsadən ^(ələhiyyə) sonra gələcək və hər şeyi bütün bəşəriyyətə öyrədəcək şəxsdir. Yuhənnanın incilində açıq-aşkar yazılır: “Amma təsəlli verən, yəni atanın mənim adımla göndərdiyi müqəddəs ruh hər şeyi sizə öyrədəcək və sizə dediklərimi sizə xatırladacaq.”²

Yuxarıda qeyd olunanlardan aydın olur ki, “ata”, “oğul” və “müqəddəs ruh” sözlərinin “üçlük” mövzusu ilə heç bir şəkil-də əlaqəsi yoxdur. Çünki “ata” sözünün istifadə olunduğu mənələrindən biri “xaliq”, “malik” və “sahib”dir. Ərəb və fars dillərində olduğu kimi, “ata” sözü bəzən həmin mənələrdə işlənir. Məsələn, alim və böyük bir şəxsiyyətə “əbul-elm” (elmin atası) və maşın sahibi olan şəxsə də “əbus-səyyarə” deyilir. Elə buna görə də Cabir ibn Həyana³ kimya elminin atası deyilirdi.

“Ata” sözü nə zaman bu mənələrdə işlənsə, “oğul” sözü də bunun müqabilində “məxluq”, “məmluk” və s. kimi mənələrdə işlənir.

Lüğətdə “pak ruh” mənasında olan “müqəddəs ruh” sözü-nə gəldikdə isə bu sözün iman ruhuna, aram qəlbə, vəhy mələyi-nə və həzrət Məsihdən ^(ələhiyyə) sonra gələcək peyğəmbərə aid ol-ması Allaha aid olmasından daha münasibdir.

¹ Pavelin rumlulara yazdığı məktub, fəsil 8, 26 və 27-ci cümlələr.

² Yuhənnanın incili, fəsil 14, 26-cı cümlə.

³ Cabir ibn Həyyan İmam Sadiqin ^(ələhiyyə) elmin müxtəlif sahələrində yetiştirtdiyi minlərlə tələbələrindən biridir və ona “kimyanın atası” ləqəbi verilib.

Xülasə, həm bu sözlərin əsil mənası, həm də onların “Əh-di-Qədim“ və “Əhdi-Cədid“ kitablarının bir çox yerində işləndiyi mənalar göstərir ki, bu sözlərdə məqsəd “üç Allah” deyil.

“Üçlük”də vəhdət qəbul oluna bilərmə?

İşarə etdiyimiz kimi, “üçlük” məsələsini yaradan kilsədir. Buna görə də, kilsə çalışır ki, onu tövhid ilə uyğunlaşdırsın. Bu isə kilsənin üzləşdiyi və çıxılmaz vəziyyətə düşdüyü ən çətin hallardan biridir. Çünki 1-in 3-ə bərabər olması ($1=3$) elə bir absurd məsələdir ki, ağıl heç bir şəkildə onu qəbul etmir.

Onlar bu çətin vəziyyətdən xilas olmaq üçün müxtəlif yollara əl atsalar da onların heç biri etimad olunacaq bir nəticə deyil. O cümlədən:

1. Protestantlar və digər bir qrup inanır ki, bu məsələ bir sirdir və onu itaətkarlıqla qəbul etmək lazımdır. Onun haqqında müzakirə etmək faydasızdır. Onlar bununla istəyirlər ki, özlərini heç bir şeylə nəticələnməyən və məsələni daha da mürəkkəbləşdirən, başgicəlləndirən bir sıra mövzuların caynağından qurtar-sınlar. Amma onlar unudurlar ki, hətta belə bir qeyri-məntiqi mövzuda da itaətkarlıq (təqlid) ağılın qəbul edə biləcəyi məsələ deyil.

Başqa sözlə, bizim hansısa bir dinin və onun əsas prinsiplərinin haqq olmasını qəbul etməyimiz əqli dəlillərə əsaslanır. Belə isə necə ola bilər ki, qeyri-əqli prinsiplərə malik bir dini əqli dəlillərlə isbat etmək mümkün olsun?!

“Üç şəxs”in (üç üqnum) vəhdətinə inanc bir növ, “ziddiyət”i (yaxud da ziddiyyətlə nəticələnən “əks”i) qəbul etmək deməkdir. Amma fəlsəfədə deyilir ki, iki ziddin bir yerə toplanmasının (yəni ziddiyyətin) qeyri-mümkünlüyü aksiomatik bir bilikdir. Bu bilik elə bir bilikdir ki, bütün zəruri (aksiom) və nəzəri məsələlər ona əsaslanır və bu biliyin qeyri-mümkünlüyünü qəbul etmədən heç bir biliyi – istər zəruri, istərsə də nəzəri olsun – isbat etmək olmaz.

Belə olan halda, biz bu cür məsələni itaətkarlığa əsasən kor-koranə şəkildə necə qəbul edə bilərik? Onu bir sirr hesab etmək olarmı?

2. Bəziləri də çalışır ki, sofistlik məsələlər gətirməklə üçlükdə vəhdəti izah olunan bir məsələ kimi göstərsinlər. Məsələn, deyirlər: “Üç üqnumun (şəxsin) bir-biri ilə əlaqəsi Günəşin cisminin, istiliyinin və işığının əlaqəsinə bənzəyir və ya bu üçlüyün əlaqəsi odun cismi, işığı və istiliyinin rəbitəsi kimidir. Ya da bir mənada “üç” və bir mənada da “vahid” olan ruh, düşüncə və sözə bənzəyir.

Məlumdur ki, bu cür bənzətmələr ümumi camaatı müəyyən həddə qane etsə də, amma elmi cəhətdən heç bir dəyəri yoxdur, çünki Günəşin cisminin onun işığı və istiliyi ilə çox böyük fərqi olduğunu bilirik. Cisim maddədir, istilik hər saniyədə müəyyən miqdardakı xüsusi dalğalardan yaranan xüsusi bir enerjidir. İşıq isə başqa bir enerjidir və böyük sürətə malik olan dalğalardan əmələ gəlir. Bunların heç biri digəri ilə eyni deyil. Əksinə, onların bir-biri ilə əlaqəsi səbəb-nəticə əlaqəsidir. Günəşin cismi digər ikisi üçün səbəb hesab olunur. Onun atomlarının bölünməsi nəticəsində işıq və istilik enerjiləri yaranır. Deyilən digər bənzətmələr də bu cürdür. Nəticədə, məsələ bu misallarla da həll olunmur.

3. Üçlükdə vəhdət məsələsi haqqında başqa bir izah da belədir:

Bir sıra filosof və ariflər “vəhdəti-vücut”a (panteizmə) inanmış və bir cəhətdən Allahın zatının varlıqlarla vəhdətdə olduğunu qəbul etmişlər. Yəni, həqiqi vəhdətə və kəsrətin (eyniliyin olmamasının) şərti olduğuna inanmışlar. Bu baxımdan ata Allah, oğul Allah və müqəddəs ruh arasında belə bir eyniliyi və ikinci ilə üçüncünü “birincinin təcəllisi”, yaxud da hər üçünü də “vahid bir zatın cəlvəsi” kimi qəbul etmək olar. Bu izah da müxtəlif cəhətlərə əsasən qəbul olunmazdır, çünki:

Birincisi: Vəhdəti-vücuda (panteizm) üç mənası var və onun iki mənası yanlışdır. O biri mənası qəbul olunsada, onun bizim məsələ ilə əlaqəsi yoxdur. Bu üç mənə aşağıdakılardır:

a) “Vücuda” (varlıq) xarici obyektiv aləmdə vahid, şəxsi və öz-özünə var olan substantiv bir həqiqətdir. Bu vahid, şəxsi olan vücutdan başqa, heç bir şey yoxdur və kəsərət “mümkünül-vücuda”un mahiyyətlərdədir. Onlar bir sıra şərti fenomenlərdən ibarətdir. Onlar bu vahid, şəxsi “vücuda”a söykənirlər və onun feyzinin ilğımları sayəsində zahir olurlar. Buna termin olaraq “vəhdəti-vücuda” deyirlər.

b) “Vücuda” (varlıq) obyektiv aləmdə yalnızca vahid bir şəxsdir və müxtəlif “vücutlar” (varlıqlar) o vahid şəxsi vücudaun cilvələridir. Buna əsasən, müxtəliflik və kəsərət (çoxluq) həmin bu vahid, şəxsi, həqiqi bir vücudaun cilvələnməsi nəticəsində zahir olur. Deməli, hər nə varsa, həmin vahid vücuda və onun cilvələridir və obyektiv səhnədə ondan başqa, heç bir şey yoxdur. Bu əqidəyə əsasən, “mahiyət” vücudaun müqabilində (hətta şərti olaraq qəbul olunsada) müstəqil bir şey deyil və buna termin olaraq “vəhdəti-vücuda” deyirlər.

Bu iki əqidənin yanlış olması fəlsəfədə isbat olunub.

c) “Vücuda” məfhumunun vəhdəti. Yəni, obyektiv aləmdə müxtəlif vücutlar olsa da, hər bir cəhətdən qeyri-məhdud olan “vacibul-vücuda” və hər bir cəhətdən məhdud olan “mümkünül-vücuda”lar var. Amma vücudaun zehində yeganə həqiqəti, vahid məfhumu və mənası var. Bu mənə “yoxluq”un ziddidir və tamamilə onun müqabil nöqtəsi hesab olunur. Bu vahid zehni həqiqət işığın həqiqəti kimi obyektiv aləmdə müxtəlif mərtəbələrə malikdir.

“Vəhdəti-vücuda”un bu mənası (məfhumda vəhdət) düzgün olsa da, amma üçlükdə vəhdət və vəhdətdə üçlük məsələsi ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Çünki bu, zehinə və o isə obyektiv aləmə

aid olan bir məsələdir. Zehni vəhdətin onların dediyi obyektiv vəhdətlə əlaqəsi yoxdur.

İkincisi: “Vəhdətdə üçlüy”ü vəhdəti-vücut kimi izah etmək açıq-aşkar xristianların dediyinin ziddinədir. Çünki onlar aləmin həqiqi yaratıcısı olan ata Allahın əsas, qalanlarının isə onun cilvələri olmasına deyil, bu “üç üqnum”un (şəxsin) mahiyyət və həqiqətə bərabər, vahid mərtəbə, dərəcə və funksiyaya malik olmasına inanırlar.”¹

Üçüncüsü: Əgər bu izah düzgün olsa, ata, oğul və müqəddəs ruha məxsus deyil və bütün varlıq aləminə aid olur.

“Üç Allah”a inam azğınlıqların əsas qaynağıdır

“Üçlük” haqqında qeyd etdiyimiz keçən mövzulardan bir neçə nəticə alınır:

1. Üçlük məsələsi müasir xristianlığa tutulan ən mühüm iradlardan biridir.

2. Üçlük məsələsi kilsənin bidət və xurafatlarından biridir. Hazırkı incillər və xristianlığın digər müqəddəs kitablarında bu haqda söhbət açılmayıb.

3. Üçlük məsələsi həzrət İsanın ^(əleyhis-)*salam* şəxsiyyətində ifrata varmaqdan qaynaqlanıb. Onlar həzrət İsanın ^(əleyhis-)*salam* şagirdlərinin onun haqqında belə bir əqidələri olmadığı halda, həzrət İsanı ilahiləşdirərək allahlıq mərtəbəsinə qaldırmış və onunla aləmin yaradanı Allah arasındakı vasitə olan müqəddəs ruhu üçüncü Allah kimi qəbul etmişlər.

4. Üçlük məsələsini itaətkarlıqla qəbul etmək olmaz, çünki dinin fundamental məsələlərinin (üsulid-din) hamısı əqli cəhətə malikdir və itaətkarlığın ağılım zəruri hökmlərinin ziddinə olması mümkün deyil. Həmçinin bu məsələnin digər izahlarının da heç bir elmi dəyəri yoxdur.

¹ “Müqəddəs Qamus”, səh. 344-345.

5. İncillərdə “ata” və həmçinin “vaptiz” mərasimində işlədilən “ata, oğul, müqəddəs ruh” ifadələri heç bir şəkildə üçlük məsələsinə dəlalət etmir.

6. Üçlük məsələsi xristianlıqda bir çox xurafat və fəsadların mənşəyi olub. Onların bəzilərinə işarə olundu, bəzilərinə də gələcəkdə işarə edəcəyik.

Ümumi şəkildə səmavi dinlərin tərəfdarlarının sürükləndiyi əksər fəsadların onların tövhid prinsipindən uzaqlaşmasından qaynaqlandığını söyləmək olar. Həmin səbəbdən, peyğəmbərlər ^(əleyhis-səlam) hər şeydən çox bu prinsipin gücləndirilməsinə və müxtəlif formalarda təzahür edən şirk və bütprəstliyin köklərini kəsməyə çalışırdılar.

Beləliklə, üçlük məsələsi və onun nəticələri xristianlığın simasını tamamilə dəyişdirmiş, fəsadı isə “Allahitanıma” mövzusunda “nübüvvət” (peyğəmbərlik) mövzusunda sirayət etmiş, nəticədə Allahın əzəmətli peyğəmbəri həzrət İsa ^(əleyhis-səlam) tamamilə özünün həqiqi simasından fərqlənən bir simada təqdim olunmuşdur.

Bu düz yoldan sapmalar da bəndəçiliyə, əxlaqi məsələlərə, bütün dini qanun və göstərişlərə təsir qoymuş, onları tamamilə öz dairəsindən xaric edərək dəyişdirmişdir. Günahı bağışlamaq, bağışlanma məktubu satmaq, yanlış mənalarda (yəni, layiq olmadığı formasında, Allahın izninə bağlı olmadan) irəli sürülən şəfaət mövzuları, xanım Məryəm ^(əleyhis-səlam) və İsa Məsihin ^(əleyhis-səlam) heykəllərinə pərəstiş etmək və s. kimi məsələlər bu xəbis ağacın acı meyvələrindəndir.

Həmin səbəbdən, əgər biz xristianlıqdakı bütün azmaların əsas kökünün bu üçlük məsələsində və İsa Məsih ^(əleyhis-səlam) şəxsiyyətinə qüluvv etməkdə olduğunu söyləsək, mübaliğə etmiş olarıq.

Yalnızca xristianlığın müxalifləri tərəfindən ortaya atılan yox, hətta xristianlığa inanan əksəriyyət tərəfindən rəsmi şəkildə

də tanınan “elmin dindən ayrı olması” məsələsinin də zahirədə üçlük məsələsindən qaynaqlandığı məlum olur. Onlar hətta elm və dinin əhatə dairəsini ümumiyyətlə, bir-birindən ayırmış və aşkarcasına deyirlər ki, biz bütün dini məsələlərin ağıl və elmlə uyğun olmasını gözləməməliyik. Əksinə, onların bir-biri ilə uyğun gəlməməsi də mümkündür.

Xristianların nəzərində İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) şəxsiyyəti

Xristianların əqidə prinsiplərini bürüyən zülmət, məchulluq və ziddiyyətlər İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) şəxsiyyətini də öz əhatəsinə alaraq onu qeyri-müəyyən hala salıb.

Şübhəsiz, xristianlar həzrət İsanı ^(əleyhissəlam) biz müsəlmanlar kimi böyük bir peyğəmbər olaraq tanımırıqlar, əksinə onlar həzrət İsanı ^(əleyhissəlam) peyğəmbərdən üstün bir varlıq hesab edirlər. O, xristianların nəzərində Allah və Allahın oğlu, qurban verilən və bəşəriyyəti günahlardan xilas edən biridir.

Amerikalı Mister Haks öz kitabında İsa Məsih ^(əleyhissəlam) haqqında belə yazır: “Bizim Allahımıza “İsa Məsih” ləqəbi verilib, çünki o, xidmət etmək və qurban verilmək üçün nəzərdə tutulub... Qadının nəslində məqsəd həmin mübarək varlıqdır... O, Şeytan və ilanın nəslini məğlub edəcək... və Məsihin dabanını sancmaqda məqsəd budur ki, ona əziyyət etdilər və qətlə yetirdilər. Amma o həzrət sonunda Şeytanın və onun nəslinin boynunu vurdu, çünki günah və ölümə qalib gəldi.”¹

Onlar inanırlar ki, peyğəmbərlərin seçilməsində məqsəd Allahın iradəsini elan və dinin işlərini islah etməkdir. Xüsusilə də, peyğəmbərlərin əsas və ümumi hədəfi İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) gəlişi və aləmin xilas olması haqqında xəbər vermək olmuşdur. Peyğəmbərlər fəal və təsirli qüvvələr olublar və öz qövmlərini düz

¹ “Müqəddəs Qamus”, səh. 806. “Şeytan və ilanın nəslinin boynunu vurmaq” dedikdə Tövratda “Yaranış” kitabının 3-cü fəslində Adəmin ^(əleyhissəlam) yaradılması haqqındakı məsələyə işarə olunur.

yola hidayət edirdilər. Siyasi səhnəyə geniş şəkildə müdaxilə edirdilər.¹

Bu izahdan belə nəticə alınır: Müasir xristianların əqidəsinin əksinə olaraq hazırkı incillərdən çox gözəl şəkildə aydın olur ki, digər peyğəmbərlər kimi İsa Məsihin ^(əleyhis-salam) göndərilməsində hədəf insanların hidayəti, onların aləmin yaradanına tərəf yönləndirilməsi və nəsihət, müjdə, tövbə və yol göstərmək vasitəsilə günahlardan xilas edilməsi olmuşdur.

Luka incilində belə oxuyuruq: “O, hər şəhəri və kəndi gəzdirdi. O, nəsihət edir, insanları Allahın hakimiyyət və mələkut dərghahı ilə müjdələyirdi, o 12 nəfər də onunla idi.”²

Bu və digər incillər həzrət İsanın ^(əleyhis-salam) nəsihətləri, xütbələri, Allaha tərəf hidayət etməsi ilə doludur.

Yuhənnanın incilində bu ifadələr həzrət İsanın ^(əleyhis-salam) dilindən dəfələrlə təkrar olunmuşdur.

1. “Məni göndərən Haqdır.” (8-ci fəsil, 26-cı cümlə)

2. “Mən Allah tərəfindən göndərilmişəm, çünki mən öz tərəfimdən gəlməmişəm, məni o göndərib.” (8-ci fəsil, 42-ci cümlə)

3. “Məni göndərən Ata da mənə şəhadət verir.” (8-ci fəsil, 18-ci cümlə)

Əvvəllər işarə etdik ki, xristianların müqəddəs kitablarında “ata” sözü “yaradan”, “xaliq”, “malik” və “sahib” mənasında gəlmişdir. Bu məsələyə Yuhənnanın incilinin 8-ci fəsilində də şahid var.

Bütün bu ifadələr həzrət İsanın ^(əleyhis-salam) özünü Allahın peyğəmbəri və göndərdiyi elçisi kimi tanıtdırdığını göstərir. Bu isə kilsə rəhbərlərinin dəvətinin əksinədir.

¹ “Müqəddəs Qamus”, səh. 874.

² Luka incili, fəsil 8, 1-ci cümlə.

Bundan başqa, incillərdə dəfələrlə İsa Məsih ^(əleyhissəlam) haqqında “insanoğlu” ifadəsi işlənmişdir. “Müqəddəs Qamus” kitabının müəllifi yazır: “Həzrət İsa ^(əleyhissəlam) haqqında bu ifadə 80 yerdə işlənmişdir!”¹ Bu da həzrət İsanın ^(əleyhissəlam) onu bir bəşər olaraq tanımlarına təkid etdiyini bildirir.

Daha maraqlısı budur ki, Matta incilinin açıq-aşkar dediyinə əsasən, həzrət Məsih ^(əleyhissəlam) ibadət və bəndəçiliyin yalnız Allaha məxsus olduğunu deyirdi. O deyir: “Bu zaman İblis onu (Məsihi) çox hündür bir dağa apardı. Aləmin bütün ölkələrini və cah-cəlalını ona göstərərək dedi: “Əgər mənə səcdə etsən, bütün bunların hamısını sənə verərəm”. Bu zaman İsa ^(əleyhissəlam) ona dedi: “Uzaqlaş ey Şeytan! Çünki əmr olunub ki, yalnız özünün tanrı olan Allahına səcdə et və yalnız ona ibadət et!”².

Buradan həzrət İsanın ^(əleyhissəlam) imtahan zamanı Şeytanın hiyləsinə uymadığı və belə bir böyük hədiyyə qarşısında ona səcdə etmək dəvətini qəbul etmədiyi, əksinə “İbadət tanrı olan Allahın zatına məxsusdur!” – deyə cavab verdiyi çox aydın şəkildə məlum olur. (“Tanrı olan Allah” sözü əlmi yaradana aid bir ifadədir).

Bu ifadələrdən İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) yalnızca tək olan Allaha ibadət etməyə tərəf çağırdığı və bu gün xristianlar arasında geniş yayılmış Məsih ^(əleyhissəlam) və həzrət Məryəm ^(əleyhissəlam) ibadət edilməsinin bir bidət olması nəticəsi əldə edilir.

İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) dünyaya gəlməsi və onun əsil-nəsəbi

Dörd incildən ikisində (Matta və Lukada) həzrət İsanın ^(əleyhissəlam) dünyaya gəlməsi və onun əsil-nəsəbi haqqında daha geniş məlumat var və müxtəlif cəhətlərə görə diqqətə layiqdir.

Matta incilində belə oxuyuruq: “İsa Məsihin şəcərənaməsi: İsa Məsih Davudun oğlu, Davud İbrahimin oğlu – İbrahim

¹ “Müqəddəs Qamus”, səh. 806.

² Matta incili, fəsil 4, 9 və 10-cu cümlələr.

İshaqın, İshaq Yəqubun, Yəqub Yəhuda və qardaşlarının atası idi... Daha sonra yazır: Və Məttan Yəqubun atası və Yəqub da Məryəmin ^(əleyhi-s-salam) həyat yoldaşı Yusifin atası idi. İsa Məsih ^(əleyhi-s-salam) ondan dünyaya gəldi. İsa Məsihin ^(əleyhi-s-salam) dünyaya gəlməsi bu cür olmuşdu: Onun anası Məryəm ^(əleyhi-s-salam) Yusif ilə nişanlanmışdı. Məryəmin müqəddəs ruh tərəfindən hamilə olduğunu bildilər, onun həyat yoldaşı xeyirxah bir Allah bəndəsi idi. O, Məryəmi ^(əleyhi-s-salam) rüsvay etməmək üçün onu gizlədə tərk etdi. Amma o, bu hadisə üzərində düşünürdü, birdən Allahın mələyi onun yuxusuna gəlib dedi: “Ey Davudun oğlu Yusif! Öz həyat yoldaşın Məryəmi yanında saxlamaqdan qorxma, çünki onun bətnində olan müqəddəs ruh tərəfindəndir və o, dünyaya bir oğlan gətirəcək və onun adını İsa qoyacaqsan və o öz ümmətini günahlardan paklayacaq...”

Yusif yuxudan oyandıqda Allahın mələyi ona əmr etdiyi kimi elədi və öz həyat yoldaşını evə gətirdi. Yusif Məryəm özünün birinci oğlunu dünyaya gətirənə qədər onu tanımadı¹ və o körpəyə İsa adını qoydu.”²

Luka incilində isə belə yazır: “...6-cı ayda (Yəhyanın anası Elizabetin hamiləliyinin 6-cı ayı) Cəbrail ^(əleyhi-s-salam) Allah tərəfindən Cəlilin Nasirə adlı şəhərinə göndərildi. Davudun ailəsindən Yusif adlı bir kişinin bakirə nişanlısının yanına və o bakirə xanımın adı Məryəm ^(əleyhi-s-salam) idi...”

Mələk ona dedi: “Qorxma, ey Məryəm! Çünki Allah tərəfindən sənə nemət verildi və sən indi hamiləsen. Dünyaya bir oğlan uşağı gətirəcəksən və onun adını İsa qoyacaqsan. O, böyük və kəramətli insan olacaq. Uca Tanrının oğlu adlanacaq. Tanrı olan Allah atası Davudun taxtını ona əta etdi...”

¹ Belə nəzərə çarpır ki, “onu tanımadı” cümləsində məqsəd Yusif Məryəmin ^(əleyhi-s-salam) hamiləlik dövründə ona yaxın durmadı (yəni, onunla cinsi münasibətdə olmadı).

² Matta incili, 1-ci fəsil, 1-25-ci cümlələr.

Məryəm ^(əleyhis-salam) dedi: “Bu necə ola bilər? Bir halda ki, mən heç bir kişi tanımamışam.”¹

Mələk dedi: “Müqəddəs ruh sənə tərəf gələcək və Uca Həzrətin qüdrəti sənə nazil olacaq. Buna görə də o müqəddəs körpə Allahın oğlu olacaq.”²

İndi isə yuxarıdakı ifadələri araşdıraraq:

1. Bir yerdə həzrət İsa ^(əleyhis-salam) Yusifin oğlu kimi göstərilir. (Belə ki, yazılır: Yəqub Məryəmin ^(əleyhis-salam) həyat yoldaşı Yusifin atası idi və İsa Məsih ^(əleyhis-salam) ondan dünyaya gəldi. (Məsihin əsil-nəsəbi kitabına istinadən) İsanın onun atası kimi tanıtılan Davudla rabitəsi nəccar Yusifin vasitəsi ilədir. (“Allah atası Davudun taxtını ona bəxş edəcək.”).

Başqa bir yerdə isə yazılır: “Allahın oğludur (Uca Həzrətin oğlu kimi tanınacaq)”.

Digər bir yerdə də belə yazılır: “Onun bətnində olan müqəddəs ruh tərəfindəndir.”.

İndi isə görün, bu ifadələr bir-biri ilə ziddiyyət təşkil edirmi, ya yox?

İnsafla yanaşdıqda, görürük ki, bu ibarədən öncə və sonrakı şahidlər bunların bir-biri ilə uzlaşacağını göstərir, çünki qeyd olunan ibarələrin hamısından belə nəticə alınır ki, Yusif İsa Məsihin ^(əleyhis-salam) həqiqi atası deyildi. Əksinə, onun atalığı hesab olunurdu və bu da camaat arasında məcazi mənada “ata” adlanır.

Yusifin “həyat yoldaşı” adlanması da onun nişanlı olmasına görə idi, çünki Matta incilinin yuxarıda qeyd etdiyimiz ifadəsindən nəticə alınır ki, Yusif həzrət Məryəmlə ^(əleyhis-salam) sonralar evləndi və həzrət İsa ^(əleyhis-salam) dünyaya gələndə kimi ona yaxın durmadı (“Məryəmi tərək etdi” sözüündəki məqsədin “nişanı pozması” olması nəzərə çarpır).

¹ Yəni, heç bir kişi ilə yaxın olmamışam.

² Luka incili, fəsil 1, 26-35-ci cümlələr.

İsa Məsihin ^(*aleyhis-salam*) doğulmasının müqəddəs ruha nisbət verilməsi buna görədir ki, müqəddəs ruh onun doğulmasında bir vasitə idi.

Həmçinin, ona “Allahın oğlu” deyilməsi də bu əmrin Allah tərəfindən göndərilməsi və onun mələyi vasitəsilə icra olunmasına görədir. Luka incilində yazılır: “Müqəddəs ruh sənə tərəf gələcək və Uca Həzrətin qüdrəti sənə nazil olacaq. Buna görə də o müqəddəs körpə (doğulan) Allahın oğlu olacaq”.

2. Yusif həzrət Məryəmin ^(*aleyhis-salam*) hamiləlik dövründə ona yaxın durmadı və Məsih ^(*aleyhis-salam*) bakirə (toxunulmamış) Məryəmdən dünyaya gəldi. Amma digər incillərin cümlələrindən alınan nəticəyə əsasən, Məryəm ^(*aleyhis-salam*) həzrət İsadən ^(*aleyhis-salam*) sonra dünyaya başqa bir övlad da gətirdi və ona bəzən “Tanrının qardaşı” da deyilir (əlbəttə, tanrı dedikdə, “bələdçi”, “sahib”, “rəhbər” başa düşülür və “qardaş” da “anabir qardaş” deməkdir).

3. İsa Məsihin ^(*aleyhis-salam*) dünyaya gəlməsi haqqında yuxarıdakı iki incilin açıq-aşkar ifadələrindən incillərdə həzrət İsa ^(*aleyhis-salam*) “Allahın oğlu” deyilməsinin yalnız Allahın ona xüsusi diqqət yetirməsi və qeyri-adi şəkildə doğulmasına görə olduğu çox aydın şəkildə başa düşülür. Bununla da iki məşhur incilin əsas mətnində qeyd olunan əsil-nəsəb (soy) kilsənin həzrət Məsihin ^(*aleyhis-salam*) doğulması haqqında düzəltdiyi bütün xurafat və yalanların üzərindən xətt çəkir.

Məsələnin izahı: Kilsə İsa Məsihin ^(*aleyhis-salam*) qeyri-adi doğumunu onun Allahın oğlu olmasına səbəb gətirməyə çalışır və hər yerdə ata Allah, oğul Allah deyir. İncillərdə gələn ata və oğul ifadələrini də öz iddiasına bir dəlil hesab edir.

Maraqlısı budur ki, onların çoxu Allahın oğlu ləqəbinin həzrət İsa ^(*aleyhis-salam*) məxsus olduğunu qəbul edir və bu ləqəb ondan başqa, heç kimə aid deyil. “Müqəddəs Qamus”da oxuyuruq: “Allahın oğlu sözü bizim xilaskarımız və qurban edilənimizin ləqəblərindən biridir və başqa heç kimə aid deyil...Əlamətlərdən

həqiqi oğulda məqsədin Allah olmadığı məsələsinin məlum olması halı istisnadır.”¹

Amma bu mövzu həm əqli baxımdan, həm də incillərin mətninə əsasən tamamilə yanlışdır.

Birincisi, kilsə hələ Allahın oğlu mövzusunun nə demək olduğunu aydınlaşdırma bilməmişdir.

Şübhəsiz, məqsəd cismani doğuluş deyil, çünki bu zaman o, iki cismani fərdə (ər-arvad) və cinsiyyət orqanına möhtac olur. Belə bir şey isə Allah haqqında əsla heç bir məna daşımır. Bundan başqa, kilsənin özü də təsdiq edir ki, onların məqsədi bu deyil.

Buna görə də, doğrulmaqda məqsəd bəzən onların özlərinin də “İsa Məsihin ^(ələhis-) dünyəvi cəhəti həzrət Məryəmdən ^(ələhis-) mənəvi cəhəti isə Allahdandır.” dediyi kimi, mənəvi və ruhani təvəllüd (doğuluş) olmalıdır.

Burada da belə bir sual meydana gəlir: “Mənəvi doğuluşun İsa Məsihin ^(ələhis-) Allahın yaratdığı üstün məxluqu və xüsusi bəndə olmasından, onunla Allah arasında həddən artıq sıx bağlılıq və dostluğun varlığından başqa, digər bir mənası ola bilərmi?”

Aydındır ki, “oğul” sözü burada həqiqi deyil, məcazi məna daşır. Hətta həmin mənanı Allahın digər bəndələr və göndərdiyi xüsusi şəxslər haqqında da işlətmək olar və bu, yalnız İsa Məsihə aid deyil. Mənəvi və ruhani oğul haqqında bundan başqa, digər məna təsəvvür oluna bilməz.

Bundan əlavə, onların “üçlüy”ə, üç Allahın vəhdətinə və bu üç şəxsin eyni dərəcədə və məqamda bərabərliyinə və eyniliyinə olan inancları heç bir şəkildə bu məsələ ilə uyğun gəlmir, çünki onların nəzərincə, hər üç “üçünm” eyni məqam və mərtəbəyə malikdir. Bununla yanaşı, onlardan hər hansı birinin ata,

¹ “Müqəddəs Qamus”, səh. 345.

digərinin isə oğul adlanması hansı mənada olur-olsun düzgündür.

İkincisi, Əhdi-Qədim və Əhdi-Cədidin kitablarında “oğul” sözünün dəfələrlə İsa Məsihdən ^(əleyhis-salam) başqasına da aid olmasını isbat edən çoxlu nümunələr vardır. Həmin söz hər yerdə də Allahın “xüsusi bəndəsi”, “seçərək yaratdığı şəxs” mənasında gəlib. O cümlədən:

Bəzi yerlərdə həzrət Adəmə ^(əleyhis-salam) aid olunur. Luka incilində belə oxuyuruq: “İsanın ^(əleyhis-salam) özü təbliğə başlayanda 30-a yaxın yaşı var idi və camaatın gümanına əsasən, o, Allahın oğlu Adəmin ^(əleyhis-salam), ... və Lavinin oğlu Mattatın, onun oğlu Halinin, onun oğlu Yusifin oğludur.”¹

Bəzi yerlərdə də “mələklərə” Allahın oğulları deyilir. Əhdi-Qədim kitablarında Əyyub ^(əleyhis-salam) haqqında belə yazır: “Ulduzlar səhər bir-birləri ilə zümzümə edəndə və Allahın bütün oğulları şən avaza başlayanda.”²

Başqa yerdə də “möminlərə” Allahın oğulları deyilib. O cümlədən, Pavelin ruhlulara yazdığı məktubda belə gəlib: “Allahın ruhu ilə bütün hidayət olunanlar onun oğullarıdır. Bəndəlik ruhunu tapmadığımız üçün qorxun. Əgər oğulluq ruhunu tapsaq, onu “Ey Ata!” deyə çağıracağıq. Həmin ruh şəhadət verir ki, biz Allahın oğullarıyıq.”³

Möminlər haqqında bu ifadə tərzini Pavelin korintlilərə yazdığı ikinci məktubunda da görünür: “...Və mən sizə ata olacağam, siz də mənim oğullarım və qızlarım, (bunu) mütləq qadır olan Allah deyir.”⁴

¹ Luka incili, fəsil 3, 23-28-ci cümlələr.

² “Əyyub” bölməsi, fəsil 38, 7-ci cümlə.

³ Pavelin ruhlulara yazdığı məktub, fəsil 8, 14-16-cı cümlələr.

⁴ Pavelin korintlilərə yazdığı ikinci məktub, fəsil 6, 18-ci cümlə.

Buna görə də şübhə qalmır ki, oğul sözünün İsa Məsihə ^(əleyhis-salam) aid olması sözün əsil mənasında deyil və yalnız ona aid edilmir.

İsa Məsihin ^(əleyhis-salam) həyatının sonu

Hər dörd incilin sonunda İsa Məsihin ^(əleyhis-salam) çarmıxa çəkilərək qətlə yetirilməsi haqqında geniş məlumatlar var. Onların külliyyəti eynidir, lakin cüziyyatında böyük fərqləri var. Ümumi olaraq hadisənin xülasəsi belədir:

İsa Məsih ^(əleyhis-salam) həyatının son gecəsində şagirdləri ilə söhbət edirdi. O öz ölümü haqqında danışarkən birdən bir qrup şəxs əllərində qılınc və taxta sabiq başçılar tərəfindən gəldilər və onun 12 həvarisindən biri olan İskaryot onu tanıdı. İsa Məsihi ^(əleyhis-salam) tutdular. Şagirdlər və sabiq başçıların məmurları arasında dava-dalaş düşdü. Amma çox keçmədən bütün şagirdlər qaçdı. Onlar da Məsihi ^(əleyhis-salam) tutdular və sabiq başçının evinə apardılar. Onun şagirdlərindən biri olan Piter (Pyotr) uzaqdan onları təqib edərdi və axırda gəlib sabiq başçının evinə çatdı.

Sabiq başçı onu öldürmək üçün dəlil tapmağa çalışırdı. Buna görə də çoxlu şəxslər gəldi və onun əleyhinə yalan şəhadətlər verdilər. Amma onların şəhadətləri bir-biri ilə uyğun gəlmədiyi üçün sabiq başçı qane olmadı. O, axırda şəxsən İsadən ^(əleyhis-salam) soruşdu: “Sən mübarək Allahın oğlu Məsihsən?”

Həzrət İsa ^(əleyhis-salam) dedi: “Mənəm və görəcəksiniz ki, qüdrətin sağ tərəfində əyləşən insan oğlu səma buludları arasında gəlir.”¹

Sabiq başçı bu sözü (yəni, Allahın oğlu olması, yaxud da peyğəmbərlik iddiasını) eşitməklə onun küfr hökmünü verdi və hamı da bu hökmü təsdiqlədi.

Bu arada köhnə kənizlərdən birinin diqqətini Məsihin ^(əleyhis-salam) məşhur şagirdi Piter çəkdi. O eyvanda (odun yanında) özünü isidirdi. Kəniiz onu camaata tanıtdırdı. Onlar iki-üç dəfə Piterdən

¹ Mark incili.

soruşdular, amma o, həzrət İsa ^(*alehis-salam*) ilə əlaqəsi olduğunu inkar etdi. Hətta onu nifrın də etdi. And içdi ki, onu tanımır və onlar da Piterdən əl çəkdi!

Sabiq başçılar Məsihi qandallayaraq Romanın padşahı Qeysərin valisi Pilatesə təslim etdilər. Pilates ondan iqrar etməsini və ona nisbət verilən yəhudilərə padşahlığı etiraf etməsini istəsə də, o etiraf etmədi (həqiqətdə, sabiq başçılar onu dini əqidələrlə müxalifətçilik günahı ilə məhkum edirdilər, Pilates isə siyasi bir günahı, onun ölkə rejimi ilə müxalifətçiliyini axtarırdı).

Pilates günah tapmadıqda onu azad etmək istəyirdi. Amma sabiq başçılar ayağa qalxdı və qoymadı. O da Məsihi ^(*alehis-salam*) onlara təslim etdi ki, onunla nə istəyirlər etsinlər və bununla da öz əlini onun qanına bulamaqdan uzaq saxlasın.

Camaat Məsihi ^(*alehis-salam*) çarmıxa çəkmək üçün çölə çıxardı. Ona qırmızı rəngli paltar geyindirdilər. Başına da tikanlı bir tac qoydular. Onu məsxərə edərək belə deyirdilər: “Salam olsun sənə, ey yəhudilərin padşahı!” Ona ağızlarının suyunu atırdılar...

Sonra onu yəhudilərə padşahlıq iddiası ilə məhkum edərək edam hökmünü yazdılar və iki nəfər oğru ilə birlikdə dara çəkildilər (Məsih ^(*alehis-salam*) ortada, iki oğru isə yanlarda idi, bu, onun daha da ləkələnməsi üçün idi).

Bəziləri onu bu halda məsxərə edərək deyirdi: “Bu ki, iddia edirdi başqalarını xilas edəcək, bəs niyə özünü qurtara bilmir? Bizim ona iman gətirməyimiz üçün çarmıxdan niyə enə bilmir?”

O, neçə saat çarmıxda qaldı və ömrünün son anlarında dedi: **“İli, İli, kəma səbəqtəni”** yəni İlahi, İlahi! Niyə məni tək qoydun?¹

Çox keçmədi ki, o ucadan səsləndi və can verdi. Bu zaman aləmdə qəribə hadisələr baş verdi.

¹ Mark incili.

Axşam Yusif Pilatesin yanına gəlmiş və İsanın ^(ələhis-salam) cəsədini təhvil aldı. Onu kəfənə bükərək bir bağın ortasında daşdan yonulmuş bir qəbirə yerləşdirdi. Başını üzərinə də böyük bir daş qoydu.

Bir qrup Pilatesə dedi: “O iddia edirdi ki, üç gündən sonra qəbirdən qalxacaq. Ona görə də yaxşı olardı ki, qəbirin başını üstünə bir neçə gözətçi qoyasan, çünki şagirdləri onun cəsədini oğurlayıb sonra da “o dirildi!” deyə bilərlər.” Pilates də qəbirin başını üzərinə gözətçilər təyin etdi.

Amma üç gündən sonra Məryəm Maqdalena və başqaları qəbirin yanına gəldilər. Gördülər ki, daş diyirlənib cəsəd isə qəbirdə yoxdur. Bu zaman, İsa ^(ələhis-salam) Məryəm Maqdalənaya təcəlli edərək göründü və ona başa saldı ki, dirilib. Ona dedi ki, şagirdlərə xəbər versin. Amma onlar inanmadılar. Sonralar Məsihin ^(ələhis-salam) özü onlara göründü və camaatın rəhbərliyini onlara tapşırırdı və dedi ki, tezliklə özü və onların atasının, özü və onların Allahının yanına səmaya gedəcək. Başqa bir qrup da onu elə həmin dünyəvi bədəndə gördülər və sonra da o gözdən itdi.

Bu, Məsihin ^(ələhis-salam) çarmıxa çəkilməsi və dirilməsi haqqında dörd incilin xülasəsi idi. Daha çox əfsanəyə bənzəyən bu sərgüzəştlər müəyyən cəhətlərə görə diqqətə və təhqiq olunmağa layiqdir.

Son

2011-ci il, iyun ayı

Mündəricat

Ön söz.....	3
Müstəmləkəçiliyin (kolonializmin) “sarvanları”	3
DÜNYANIN BÖYÜK DİNLƏRİ	5
XRİSTİANLIQ	6
DÖRD İNÇİL VƏ XRİSTİANLIĞA DAİR DİGƏR KİTABLARIN ARAŞDIRILMASI	10
İncillər səmavi kitablardır mı?	15
İsa Məsihin şagirdləri.....	20
İncillər və Əhdi-Cədidin digər kitablarının məzmunu	26
İsanın “tanrı” olması.....	26
Məsihin ilk möcüzəsi	27
Mariya Maqdalena dastanı.....	31
Xristianlıqda boşanmanın hökmü.....	33
Məntiqdən kənar bir hökm	36
Təbii bir ehtiyaqla mübarizə	39
İslamda evlilikdən imtina.....	42
XRİSTİANLIĞA QISA BİR BAXIŞ	44
Bütün insanlar zətən günahkardır	51
İsa Məsihin ^(əleyhissəlam) qurban olması ilə bəşəriyyətin günahlarının satın alınması	54

Məsihin özünü “qurban verməsi” və “nicat” məsələsinə bəraət qazandırmaq	57
İslam və “nicat” mövzusu	60
XRİSTİANLARIN ƏQİDƏSİ	62
“Tövhid” və “üçlüy”ün qeyri-adiliyi	66
“Üçlük”də vəhdət qəbul oluna bilərmi?	69
“Üç Allah”a inam azgınlıqların əsas qaynağıdır	72
Xristianların nəzərində İsa Məsihin ^(<i>alçılıq</i>) _(<i>sülam</i>) şəxsiyyəti	74
İsa Məsihin ^(<i>alçılıq</i>) _(<i>sülam</i>) dünyaya gəlməsi və onun əsil-nəsəbi	76
İsa Məsihin ^(<i>alçılıq</i>) _(<i>sülam</i>) həyatının sonu	82